

Analýza vzdělávání seniorů v Uherském Brodě

Tereza Mátová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza Máťová**
Osobní číslo: **H11133**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů
v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Analýza vzdělávání seniorů v Uherském Brodě**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti vzdělávání seniorů a jejich motivace.

Příprava metodiky výzkumné části.

Použití kvantitativní metody formou dotazníků.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Vyvození závěrů na základě výsledků, shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEŠ, Milan. Andragogika. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4138-3.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. Motivační prvky při práci se seniory. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9.

ONDRÁKOVÁ, Jana. Vzdělávání seniorů a jeho specifika. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. Sociologie stáří a seniorů. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 9. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.

děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně24.3.2015.....

.....Mátová.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou vzdělávání seniorů v Uherském Brodě. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol a jejím cílem je objasnit základní pojmy související s danou problematikou, vymežit seniorský věk, vzdělávání seniorů a jeho metody a formy. V praktické části práce je popsána metodologie a postup kvantitativního výzkumu, pomocí kterého byla získána data. Výzkum je zaměřen na získání informací, zda mají senioři o vzdělávání zájem, jejich motivaci, bariéry a vliv životního prostředí na jejich zájem o studium.

Klíčová slova:

senior, stárnutí, stáří, vzdělávání seniorů, motivace, bariéry vzdělávání

ABSTRACT

The thesis deals with the issue of senior education in Uherský Brod. The theoretical part is divided into three chapters and explains the basic concepts related to this issue: Further, it defines senior age, senior education, as well as its methods and forms. The practical part describes the methodology and the procedure of quantitative research during which the data was obtained. The research focused on obtaining information whether seniors are interested in education. In addition, this section explains their motivation, barriers and impact of the environment on the interest of seniors in education.

Keywords:

elderly people, ageing process, old age, education of elderly people, motivation, barriers to education

Děkuji paní prof. PhDr. Vieri Prusákové, CSc., za odborné vedení mé bakalářské práce a cenné připomínky.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	11
1.1 POJEM SENIOR, STÁRNUTÍ, STÁŘÍ A JAK MU ROZUMÍME.....	12
1.2 VYMEZENÍ SENIORSKÉHO VĚKU.....	14
1.3 ZMĚNY DOPROVÁZEJÍCÍ PROCES STÁRNUTÍ.....	16
2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	18
2.1 ANDRAGOGIKA A GERONTOGOGIKA.....	21
2.2 MOTIVACE A PŘEKÁŽKY VE VZDĚLÁVÁNÍ.....	23
3 METODY A FORMY VE VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	25
3.1 FORMY VE VZDĚLÁVÁNÍ.....	26
3.1.1 Univerzity třetího věku (U3V)	27
3.1.2 Akademie třetího věku, Kluby aktivního stáří a další realizované programy	28
3.2 VZDĚLÁVACÍ METODY	29
3.3 SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 VÝZKUM A JEHO CHARAKTERISTIKA	32
4.1 CÍL VÝZKUMU	32
4.2 DÍLČÍ CÍLE	32
4.3 HYPOTÉZA.....	32
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	32
4.5 METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT A JEJICH ZPRACOVÁNÍ.....	33
5 INTERPRETACE A ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT	35
5.1 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ A DÍLČÍCH CÍLŮ	50
5.1.1 Hlavní cíl výzkumu	50
5.1.2 Vyhodnocení dílčích cílů.....	50
5.1.3 Vyhodnocení hypotézy	52
6 SHRNUÍ ZÍSKANÝCH INFORMACÍ A DOPORUČENÍ	54
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
SEZNAM GRAFŮ	62
SEZNAM TABULEK	63
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Stále častěji se setkáváme s problematikou stárnutí populace, která je považována za fenomén moderní společnosti. V rámci mezigenerační solidarity a podpory seniorů je třeba, abychom vytvářeli příznivé prostředí pro starší občany a umožnili jsme jim co nejlepší podmínky pro život. Jako jeden z důležitých kroků v rámci procesu vyrovnávání se s důsledky demografických změn byl v roce 2012 tento rok vyhlášen jako Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Naším úkolem je nyní tuto podporu realizovat i nadále.

Vysoký počet seniorů nás vede k zamyšlení, jakým způsobem aktivně a smysluplně využít volný čas seniorské populace. Vzdělávání seniorů se tak stává důležitým prvkem ke zkvalitnění období stárnutí a zmírnění negativních vlivů, které tuto životní etapu doprovázejí.

V rámci své bakalářské práce jsem se zaměřila na vzdělávání seniorů v Uherském Brodě. Ve městě žije více než čtyři tisíce seniorů starších šedesáti let a je zde tedy velký potenciál k jejich rozvoji a vzdělávání.

Cílem této práce je seznámit čtenáře s danou problematikou, objasnit změny, které proces stárnutí doprovázejí a zdůraznit důležitost motivace a případných překážek bránících dalšímu rozvoji. V teoretické části je také kladen důraz na metody a formy ve vzdělávání starších občanů se zaměřením na Univerzity třetího věku, Kluby aktivního stáří a Centra seniorů.

Praktická část je věnována kvantitativnímu výzkumu provedeného formou dotazníkového šetření a vyhodnocení získaných dat. Hlavním cílem výzkumu je zjistit, zda senioři jeví o vzdělávání zájem a analyzovat jejich možnosti. V rámci stanovení dílčích cílů se zaměřujeme na oblasti, o které senioři jeví největší zájem, zjišťujeme, co seniory ke vzdělávání nejvíce motivuje, bariéry bránící vzdělávání a porovnáváme zájem o vzdělávání u seniorů žijících v domácnostech a seniorů pobývajících v Domech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory.

Závěr této bakalářské práce je zaměřen na shrnutí získaných informací a stanovení doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

V rámci České republiky je stárnutí populace velmi charakteristickým rysem demografického vývoje, stejně tak jako i v dalších rozvinutých zemích Evropy. Vzhledem k zestárnutí silných poválečných ročníků bude tento demografický vývoj pokračovat a právě z tohoto důvodu je nutné zvážit další potenciál pro podporu seniorů a zajistit tak aktivní politiku přípravy na stárnutí. (Příprava na stárnutí, 2014)

„Zažíváme tzv. demografickou revoluci, kdy třetina populace je a bude ve stadiu stáří.“ Vzhledem k dobrému zdravotnímu stavu, prevenci, medicínskému pokroku i technologickému rozvoji mají dnešní senioři mnohem vyšší požadavky na život a životní úroveň. (Veteška, Vacínová et al., 2011, s. 122)

Tento demografický obraz, který se ve vyspělých zemích velmi rychle mění, je založen na dvou základních aspektech:

- změny poměru věkových skupin ve prospěch seniorů
- měnící se struktura životního času jednotlivce, která je zaměřena ve prospěch závěrečného období ontogeneze

V rámci vyrovnávání se s důsledky populačního stárnutí je důležité, abychom se zaměřili na vytváření prostředků, které budou pokrývat rostoucí náklady na zdravotní a sociální péči, uvědomování si stavu demografické struktury a vytvoření společenské atmosféry tak, aby byla zaměřena ve prospěch seniorů. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 7-8)

Mühlpachr (2004, s. 16) pohlíží na stárnutí populace jako na fenomén moderní společnosti. Upozorňuje také, že stáří není nemoc a je pouze „zákonitým důsledkem stárnutí.“

I přes skutečnost, že na stárnutí populace nahlížíme jako na fenomén dnešní moderní společnosti, stále rostoucí počet seniorů nebyl brán na zřetel až do 70. let minulého století. „Bylo to způsobeno tím, že lidé v tzv. západních zemích nestrádali po materiální stránce“ a byli zabezpečeni stejně kvalitně také po zdravotnické stránce včetně sociální péče na velmi dobré úrovni. Kvalita života starší populace však nemůže být určena pouze po stránce materiálního zabezpečení, ale je třeba si uvědomit i skutečnost, jak na seniory nahlíží společnost a jaké postoje a názory vůči nim zaujímá. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 8)

Dle Mühlpachra (2004, s. 16) by společenská opatření vůči starší populaci měla být cílená, komplexní, koordinovaná a měla by také vycházet z potřeb a přání seniorů. S vymezením

seniorských potřeb souvisí koncept sociálního fungování. „Sociální fungování je proces, uskutečňující se na základě interakcí mezi nároky jedince a nároky prostředí, ve kterém jedinec žije.“ V případě, že tedy senior zdárně zvládá své sociální fungování, měl by tak docílit také naplnění svých potřeb. (Hrozenská, Dvořáčková, 2012, s. 119)

Stárnutí populace s sebou přináší také nárůst **indexu feminity** – převahy žen v seniorské populaci. Ženy žijí déle než muži a ve věku nad 80 let tvoří ženy 64% seniorské populace. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 28)

„Nejdůležitějším sociálním úkolem stárnoucích a starých lidí v postmoderní společnosti je najít pro toto období takový životní styl, který svými aktivitami bude přínosem jak pro ně samotné, tak i pro společnost, a prodlužování života, po kterém lidstvo v naší kultuře vždy snilo, bude veskrze přínosem pozitivním.“ (Veteška, Vacínová et al., 2011, s. 122)

Zájem o tuto problematiku v současné době projevuje politika i odborná obec. Důkazem této skutečnosti je i fakt, že v rámci Evropské unie byl rok 2012 vyhlášen jako Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. (Beneš, 2014, s. 111)

1.1 Pojem senior, stárnutí, stáří a jak mu rozumíme

Není velmi jednoduché jednoznačně charakterizovat pojem **senior** a člověka, kterého můžeme za seniora označit. V rámci české společnosti se obvykle používají různé pojmy jako např. „důchodce“ či „geront“. Pojem senior pochází z anglického jazyka, ale obvykle není v anglicky psané literatuře hojně využíván. Standardně se užívá spíše pojmu „older people“. Abychom mohli člověka za seniora považovat, měl by splňovat několik základních předpokladů, mezi něž patří např. fyzický stav, věk, odchod do důchodu, fyziologické a psychické změny. Na základě těchto faktorů se jako hlavní a objektivní faktor poukazuje na věk. Kalendářní věk můžeme snadno statisticky zachytit a tento faktor používá také Světová zdravotnická organizace (WHO). Obvyklá věková hranice pro považování člověka za seniora je ve vyspělých zemích hranice 65 let věku. (Ondráková, 2012, s. 11 -15)

Stárnutím člověka se zabývá nauka tzv. **gerontologie**. Tato nauka se dle Palána (2002, s. 69) zabývá tělesnými a také psychickými aspekty stárnutí a stáří. Mühlpachr (2004, s. 10-11) označuje gerontologii za „multidisciplinární souhrn poznatků o stárnutí a stáří.“

Gerontologii můžeme členit do tří hlavních proudů:

- gerontologii experimentální
- gerontologii sociální
- gerontologii klinickou

Pojem stárnutí je v současné době velmi aktuální a v literatuře se jím zabývá značné množství autorů. Křivohlavý (2011, s. 17) přirovnává **stárnutí** k plynutí vody. „Stárnutím se rozumí děj nebo proces, obrazně řečeno: plynutí vody od pramene k moři.“ Navrátil (2008, s. 337) nahlíží na stárnutí jako na druhově nastavený proces, kdy je délka života nastavena tak, aby měl jedinec prostor pro řádné dokončení svého vývoje, získání zkušeností k přežití v určitém prostředí a samozřejmě dostatek času ke zplození potomstva. Dle Petřkové s Čornaničovou (2004, s. 29) „je stárnutí proces, který má určitou časovou dynamiku, je geneticky naprogramován a podléhá vlivům prostředí.“ Krejčířová s Langmeierem (2006, s. 202) považují stárnutí za souhrn změn v organismu, kdy tyto změny způsobují pokles schopností i výkonnosti a kulminují ve smrti. Dle Mühlpachra (2004, s. 23) je stárnutí kontinuální proces, který je součástí každého organismu. „Jeho průběh je pro každý živočišný druh specificky určen rámcovou genetickou informací, která se však uplatňuje s výraznou interindividální a intraindividuální variabilitou.“ Stárnutí je proto individuální a asynchronní.

V současné době je často užívaný pojem také **aktivní stárnutí**. Slovní spojení aktivní stárnutí nechápeme pouze jako pojem, ale spíše jako ucelenou koncepci, kterou tento termín zastupuje. Tento termín přijala koncem devadesátých let dvacátého století Světová zdravotnická organizace. Aktivní stárnutí zahrnuje nezávislost, respektování starších občanů, důstojnost i péči o tyto seniory. Hlavní myšlenkou aktivního stárnutí je fakt, aby senior i ve starším věku nacházel smysluplnost svého života. Důležitými prvky aktivního stárnutí jsou také soudržnost a mezigenerační vztahy. Je tedy důležité, aby byla široká veřejnost obeznámena s těmito zásadami a starším občanům tak bylo poskytnuto vše, co pro své aktivní stárnutí potřebují. (Dvořáčková, 2012, s. 29-30)

S ohledem na zlepšení zdravotního stavu seniorské populace, oddalování nemocnosti, prodloužení a zkvalitňování života vznikl **koncept úspěšného stárnutí**. Tento koncept úspěšného stárnutí vznikl především ve Spojených státech amerických a zdůrazňuje, že pozornost nemá být dominantně zaměřena na zvládání přibývajících nesoběstačných osob,

ale na zlepšení zdravotního stavu a kvality života u stárnoucích osob. (Mühlpachr (2004, s. 34)

Pojem **stáří** vycházel z historického hlediska ze „zvědavosti a přirozeného strachu ze smrti.“ Úvahy o stárnutí a stáří pochází již z antického období. V Platónském pojetí vycházelo stáří z harmonie a moudrosti, kdežto naopak Sokrates se obával prodloužení lidského života z důvodu negativních změn, které stárnutí a stáří doprovází. Negativním pohledem na stáří se také stává období středověku. Kladný pohled na stárnutí a stáří přichází v období osvícenství. (Veteška, Vacínová et al., 2011, s. 123)

Stáří je dle Saka a Kolesárové (2012, s. 14) životní fáze člověka, kdy horní věková hranice je zakončena smrtí a počátek věkové hranice se projevuje jevy a procesy, které vstupují do života člověka postupně. Celkový souhrn všech jevů a procesů, kdy každý z nich může působit v jiný čas, teprve vytváří stáří. Mühlpachr (2004, s. 18-22) označuje stáří jako pozdní fázi ontogeneze, které je zároveň důsledkem i projevem „geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory“.

Ve stáří se využívají léky, které by měli příznivě ovlivňovat stav organismu - **geriatrika**. Tyto geriatrika jsou však podávána pouze nepravá, které dodávají látky seniorům chybějící jako vitamíny, minerály, stopové prvky či hormony.

„Příčiny stárnutí a stáří nejsou stále uspokojivě vysvětleny“. K této problematice byla vyslovena řada hypotéz, které se vzájemně prolínají. V rámci základního rozlišení uvádí Mühlpachr (2004, s. 19) následující okruhy:

- **Epidemiologický přístup** – při optimálních podmínkách je možno dosáhnout velmi dlouhého života, smrt je možná pouze jako nehoda a jak stárnutí, tak i umírání jsou považovány za nahodilé jevy.
- **Gerontologický přístup** – stárnutí je stejně jako umírání proces zákonitý, existuje přirozená smrt stářím a ani v optimálních podmínkách není možné prodloužit život nad jistou hranici.

1.2 Vymezení seniorského věku

Kalendářní věk je nejvíce užívaným měřítkem stárnutí. „Význam periodizace tkví v orientačním odhadu potřeb, rizik a nároků vůči společnosti u osob určitého věku.“ V 60.

letech minulého století byl považován za hranici stáří věk 60 let. V souvislosti se stárnutím populace se hranice pro stáří posouvá a v současné době je nejčastěji užíván mezník 65 let. Mühlpachr (2004, s. 20)

Seniorský věk bývá často označován jako postproduktivní věk – označení přejato z ekonomické literatury nebo také ekonomicky postátní věk či třetí věk. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 27)

Veteška s Vacínovou (2011, s. 124) přistupují k rozdělení dle data narození stejně jako Světová zdravotnická organizace (WHO):

- Starší věk, rané stáří, mladí staří 60 – 74 let
- Pokročilý věk, pravé stáří, sérum 75 – 89 let
- Kmenství, dlouhověkost 90 let a více

Dle **Petřkové s Čornaničovou** (2004, s. 27) můžeme členit seniory dle následujících věkových kategorií:

- Mladí senioři 60 – 70 let
- Staří senioři 75 – 89 let
- Velmi staří senioři 90 let a více

Palán (2002, s. 51) užívá dělení, které se ustálilo ve vývojové psychologii:

- starší střední věk 45 – 64 let
- starší dospělí 65 – 74 let
- stáří nad 75 let

Mühlpachr (2004, s. 21) člení seniory taktéž do tří kategorií. Toto členění je v současné době nejvíce užívané:

- Mladí senioři 65 – 74 let
- Staří senioři 75 – 84 let
- Velmi staří senioři 85 let a více

Pokročilý věk, obvykle nad 90 let označujeme jako **dlouhověkost**. Počet dlouhověkých seniorů neustále stoupá, ačkoliv nyní tvoří pouze nepatrný zlomek populace. V souvislosti

s dlouhověkostí dochází také k úvahám o maximální délce života. Lepší životní podmínky a medicínský pokrok zvyšují naděje na dožití extrémního věku. V současnosti je předpokládána maximální délka lidského života asi 125 let.

Stejně tak jako je problematické vymezit počátek stáří, problematická je i „periodizace kalendářního stáří.“ S ohledem na skutečnost, že stárnutí je velmi individuální, konkrétní jedinci se mohou vymykat výše uvedeným kategoriím. Toto vymezení také nebere v potaz významné rozdíly mezi muži a ženami. (Mühlpachr, 2004, s. 20-21)

1.3 Změny doprovázející proces stárnutí

Stárnutí a stáří jsou součástí lidského života a právě toto období s sebou nese mnoho změn. Změny se odehrávají v několika rovinách, mezi něž patří tělesné změny, změny v rovině psychické a také sociální změny, které jsou taktéž specifické a výrazně zasahují do života seniorů. (Venglářová, 2007, s. 12)

Proces stárnutí a s ním související změny jsou u každého člověka individuální. Variabilita je dána na základě různé genetické výbavy, rozdílných životních podmínek, odlišným zdravotním stavem, interakcemi s prostředím i rozdílným životním stylem. (Mühlpachr, 2004, s. 22)

Tělesné změny jsou úzce spojeny s projevy stárnutí lidského organismu a těla jako celku. Jako hlavní a nejvíce viditelnou změnu můžeme označit změnu vzhledu. Projevy stárnutí pokožky, tvorba vrásek a šedivějící vlasy jsou na první pohled nejvíce viditelnou změnou. (Venglářová, 2007, s. 12)

Mezi další biologické změny můžeme zařadit zhoršení kvality smyslového vnímání, především zraku a sluchu. V rámci pohybového systému dochází k poklesu svalové síly a kvality kostí. Stárnutím organismu dochází také ke snížené vitalitě tkání, pomalejšímu hojení ran a k oslabení imunitního systému. V rámci složení organismu dochází ke zvýšení obsahu tělesného tuku, můžeme pozorovat zhoršení pohybové koordinace, zpomalení reakční doby, poruchy termoregulace a výrazně se mění také metabolický a oběhový systém. (Mühlpachr, 2004, s. 23-25)

Veteška s Vacínovou (2011, s. 125) zmiňují také změny kardiovaskulárního systému, respiračního systému, změny z hlediska chrupu a vylučovacího systému. S vyšším věkem dochází také ke změně z hlediska kvality spánku a snížení sexuální aktivity.

Psychické změny ovlivňují každodenní život seniorů. S přibývajícím věkem dochází ke zhoršení paměti, úsudku a vnímání. Tyto změny vedou ke snížené sebedůvěře a také k obtížnějšímu rozhodování a osvojování nových vědomostí. Vzniká zde mnohem větší prostor pro emoční labilitu a nedůvěřivost. (Venglářová, 2007, s. 12)

„V duševním stárnutí se prolínají vlivy biologického věku mozku i celého těla s vlivem zkrácené životní perspektivy, změněného vzhledu a dalších společenských faktorů, které s sebou věk nese, a které determinují duševní involuci.“ (Mühlpachr, 2004, s. 25)

Ke změnám dílčích psychických funkcí můžeme řadit úzkosti, pokles vitality a zvyšování nehodovosti, deprese, pokles emocionální aktivity, potíže s přijímáním nových podnětů a změny z hlediska vnímání vůní a řeči. (Veteška, Vacínová et al., 2011, s. 122)

Sociální změny taktéž velmi zasahují do života seniorů. Hlavní změnou v sociální oblasti pro osoby seniorského věku je odchod do starobního důchodu. Tento obchod často doprovází také finanční úbytek a ztráta kontaktu s okolím. Výrazně se mění také životní styl a s úbytkem času stráveného ve společnosti se může senior cítit osamělý. (Venglářová, 2007, s. 12)

Stárnutí a stále rostoucí kalendářní věk s sebou přináší „období největších životních krizí.“ Dochází ke ztrátě vybudované sociální pozice, dochází ke změně perspektivy a nastávají zlomové situace nejen se zmíněným odchodem do starobního důchodu, ale také odchodem dětí z rodiny, změnou životního standardu, přichází významná ztráta v podobě úmrtí blízkých osob, nastává pokles aktivity, který se následně pojí s pocitem zbytečnosti. Následně je nutné také připomenout strach a úzkost v rámci smíření a přijetím či odmítnutím smrti. (Veteška, Vacínová et al., 2011, s. 126)

2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Zájem společnosti v rámci vzdělávání dospělých v poproduktivním věku je důsledkem několika příčin. Za jeden z hlavních důvodů můžeme považovat fakt, že lidé v důchodovém věku tvoří velmi početnou a také politicky vlivnou skupinu a mají tak značný vliv. Stárnutí populace je také jednou z příčin, jelikož populace většiny průmyslových zemí stárne a na základě těchto skutečností se odvíjí také ekonomické, společenské kulturní a politické důsledky. Vzhledem k vysokému věku, kterého se nyní senioři dožívají, se stává důchodová fáze lidského života delší než fáze přípravy na výkon budoucího povolání. (Beneš, 2008, s. 89)

Vzdělávání seniorů má mnoho společného se zájmovým vzděláváním a to právě z hlediska jeho dobrovolnosti. Není však správné zařazovat seniory pouze do segmentu zájmového vzdělávání, jelikož z hlediska měnící se demografické situace ve společnosti je stále velký počet ekonomicky aktivních starších občanů. Tito senioři jsou tak nuceni neustále se rozvíjet a přizpůsobovat tlaku okolí a novým možnostem. Je tedy důležité, aby si tak i v pokročilém věku zdokonalovali své odborné a profesní znalosti a dovednosti. (Šerák, 2009, s. 183)

Společenské změny ovlivňují postoj všech generací spíše negativně. Pro staré lidi jsou tyto změny příliš stresující a to hlavně z důvodu, že je mohou ovlivnit pouze minimálně. Senioři jsou ohroženou sociální skupinou. Vzdělávání může pomoci při hledání nových jistot a postojů k životu. Během procesu stárnutí je zvýšená tendence zaměření na vnitřní smysl činnosti a toto se kompenzuje potřebou sebevzdělávat. (Palán, 2003, s. 172)

Vzdělávání seniorů vyžaduje promyšlený přístup, a je nutné respektovat, že staří lidé jsou již vyvráté osobnosti s vyšší potřebou seberealizace. V tomto pokročilém věku je učení ovlivněno zhoršenou fyzickou i psychickou kondicí, obavou ze změn a neočekávaných situací, útlumem přijímání nových informací, zhoršeným vnímáním a soustředěním. Potřebu seberealizace umocňuje pocit zbytečnosti a méněcennosti. Vzdělávání dává životu smysl a aktivita pomáhá rozvíjet sebedůvěru. (Palán, 2003, s. 174)

Senioři mají specifické požadavky vzdělávání i jejich životní potřeby. Specifičnost je možné pozorovat z různých úhlů – sestupná tendence senzorických a tělesných funkcí s přibývajícím věkem, jiné vnímání a pojetí času včetně pocitu odpovědnosti, dospělý jedná dle určitého systému vlastních životních hodnot, je třeba se přizpůsobit aktuální a rodin-

né životní situaci, popř. přizpůsobit vzdělávání se osobnímu i pracovnímu životu (Mužík, 2004, s. 28). Proto při vytváření jakýchkoliv vzdělávacích a výchovných projektů pro seniory je důležité, abychom akceptovali řadu specifík, které vyplývají z jejich sociálního a společenského postavení a také specifík, které jsou dané věkem, odlišnostmi motivace a dalších. (Palán, 2003, s. 173)

Veteška, Vacínová a kol. (2011, s. 138) upozorňují, že nesmíme také opomenout věkové kategorie seniorů, které je třeba v rámci vzdělávání respektovat – přípravu na důchod, začínající důchod a starší lidi.

Z výše uvedeného je tedy možné vytvořit zásady pro vzdělávání starších osob (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 56) :

- Pro pochopení učiva a osvojení nových informací a dovedností je potřeba delší čas a každý senior má vlastní tempo.
- Stanovit méně informací, které budou přesně a zřetelně písemně zaznamenány, přičemž výuka bude obsahovat více přestávek, opakování a možností pro dotazy.
- Stanovit přesný cíl, méně úkolů, jasný postup a nezapomínat na podporu, motivaci a pochvalu seniorů tak, aby i starší člověk došel k přesvědčení, že není pozdě něco dokázat.

Na základě zkušeností můžeme shrnout i příznivé a nepříznivé vlivy na vzdělávání dospělých a seniorů:

Příznivé vlivy – kritičnost zaměřená na vlastní studijní výkon a přijímání poznatků, schopnost třídit informace a osvojovat si poznatky ke vztahu k jiným a vytvářet tak soustavu poznatků, s potřebou sebeuplatnění roste motivace k učení a aplikaci získaných poznatků.

Nepříznivé vlivy – odlišné názory získané na základě praktické zkušenosti, stereotypy v myšlení a jednání, časté hledání odpovědí na otázky praktické nebo životní. (Mužík, 2004, s. 27-29)

Vzdělávání seniorů plní určité funkce. Mühlpachr (2004, s. 138) shrnuje **funkce vzdělávání** v seniorském věku podle Livečky (1982, s. 297). Tyto funkce jsou rozděleny následovně:

- preventivní – opatření, které pozitivně působí na proces stárnutí a stáří

- anticipační – připravenost na změny, především s odchodem do starobního důchodu
- rehabilitační – udržování a obnovování fyzických i duševních sil jedince
- posilovací – rozvoj zájmů, podpora aktivity a schopností

Důležitou součástí výchovy a vzdělávání seniorů je **sebevýchova a sebevzdělávání**.

Sebevzdělávání je jednou z forem vzdělávání, které může probíhat nepřetržitě. V rámci sebevzdělávání jde o proces získávání znalostí a dovedností, které vznikají na základě vlastní potřeby. (Kolář, 2012, s. 122)

Sebevýchovou rozumíme proces, kdy člověk aktivně působí v rámci seberozvoje. Seberozvoj můžeme označit jako „proces cílevědomého formování vlastní osobnosti s vytýčením a stanovením si vlastních cílů, se snahou realizovat je“. Sebevzdělávání i sebevýchova mají velmi pozitivní vliv v rámci seniorského věku, pomáhají překlenout období přechodu do starobního důchodu a podporují v rámci „nového životního programu a společenského života.“ (Veteška, Vacínová a kol., 2011, s. 127-128)

Vzdělávání seniorů má větší tendenci klást důraz na vnitřní smysl činnosti. Tato potřeba se vztahuje k potřebám seniorů z hlediska kompenzování poklesu výkonnosti, porozumění současné moderní době, zvýšení svého sociálního postavení a také realizaci zájmů. Aby bylo vzdělávání co nejefektivnější, je vždy třeba stanovit vlastní cíl. Cílem edukace seniorů je udržení duševní i fyzické aktivity, obohacení a kultivace jejich života, pomoc při orientaci v dnešní moderní době a pochopení včetně usnadnění adaptace na nový způsob života. (Veteška, Vacínová a kol., 2011, s. 138)

Základní poslání výchovy a vzdělávání seniorů je dle Petřkové s Čornaničovou (2004, s. 52-53) možné vymezit ve dvou základních rovinách – ve vztahu k seniorům a ve vztahu ke společnosti.

Ve vztahu k seniorům přispívají výchovné a vzdělávací aktivity k rozšiřování uspokojování potřeb, pochopení vývojových úkolů seniorského věku, ovlivňování hodnot a v neposlední řadě také ke zlepšení kvality života.

Ve vztahu ke společnosti výchova a vzdělávání seniorů reprezentují možnosti společenské podpory života ve stáří a ke stáří, přispívají a obohacují vytváření pozitivního modelu plnohodnotného života nejen v seniorském věku a působí jako integrační prvek v rámci mezigeneračního pochopení a mezigenerační solidarity.

Speciální požadavky na vzdělávání i kvalitu života je nutné zdůraznit u **handicapovaných seniorů**. Handicapem rozumíme znevýhodnění osoby nebo také postižení, které vyplývá z různých poruch. Znevýhodnění tuto osobu limituje a také omezuje či dokonce zabraňuje provádět standardní a běžné úkony, které jsou pro osoby daného věku a pohlaví obvyklé. Obvykle se jedná o sociální důsledky poruchy nebo neschopnost naplňovat určitou roli – např. omezení v pohybu, řeči, sluchu apod. (Kalvach, 2004, s. 119)

Trvalé zdravotní omezení způsobuje seniorům změny v rámci kvality jejich života. Postižení je omezující pro realizaci životních možností a plánů nejen v rámci vzdělávání. Znevýhodnění a omezení se projevují také v chování zdravotně postižených osob. (Jesenský, 2000, s. 57) Dle Mühlpachra (2004, s. 137) je však kvalita života velmi subjektivní a individuální.

2.1 Andragogika a Gerontogogika

Pojem **andragogika** použil poprvé v roce 1883 německý vysokoškolský učitel Alexander Kapp. Alexander Kapp se snažil i o definici nauky dospělých jako odlišnou disciplínu od vzdělávání dětí či mládeže. O rozšíření vzdělávání dospělých se zasloužil také německý pedagog Franz Pöggeler, kterého můžeme považovat za zakladatele „pedagogické výchovy a vzdělávání dospělých“. V České republice byl první významnou osobností ve spojení s andragogikou Jan Amos Komenský. J. A. Komenský chápal vzdělávání jako sociální funkci, a proto jej považoval za proces, který překračuje hranice dětství.

Oficiálně byl však pojem andragogika poprvé použit až v roce 1990 jako označení vědní disciplíny i studijního oboru. (Bartoňková, Šimek, 2002, s. 7-9)

Samotný termín není zatím všeobecně příliš rozšířen. Používá se hlavně pojem vzdělávání dospělých, další vzdělávání apod. Samotný pojem andragogika pochází z řeckého základu – andros = muž a ago = vést. Andragogika je tedy: „Věda o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací a enkulturací.“ (Bednaříková, 2006, str. 10)

Vzděláváním seniorů se zabývá věda, která vznikla v padesátých letech dvacátého století z andragogiky a nese název **gerontopedagogika** nebo také gerontogogika či geragogika. Tato věda se zabývá výchovou a vzděláváním seniorů ve stáří a ke stáří, hledá cesty jak pomoci seniorům dosáhnout přípravy na poslední etapu života, ukázat na důležitou úlohu

seniorů v naší společnosti, pomáhá navrátit důstojnost stárnutí a stáří a také podporuje uspokojování seniorských potřeb. „Gerontopedagogika je v širším slova smyslu prezentována jako teoreticko-empirická disciplína zaměřená na pomoc, péči a podporu seniorům. Jejím důležitým posláním je najít úctu k vlastnímu bytí a zodpovědnost za svůj život a vymezit novou roli stáří v postmoderní době.“ V užším slova smyslu chápeme gerontopedagogiku jako vědní disciplínu zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů. (Klevelandová, Dlabalová, 2008, s. 52)

Gerontagogika se vyvíjela na základě několika důležitých faktorů, mezi něž můžeme zařadit např. důležitost rozvoje věd o výchově ve vztahu k potřebě hledat odpovědi na „specifické požadavky edukační praxe“, relativně úzký výběr a „rozvinutí edukační praxe v poproduktivním věku. Předmětem gerontagogiky je studium a systematizace poznatků, týkajících se široce chápané edukace ve vztahu k seniorskému věku člověka“.

Předmět gerontagogiky z hlediska generačně-cílové orientace zahrnuje:

- vlastní seniorskou edukaci – těžiště zkoumání
- preseniorskou edukaci – příprava na stáří
- proseniorskou edukaci – podpora stáří a mezigeneračních vztahů ze společenského hlediska

Předmět gerontagogiky můžeme rozlišit také z hlediska „speciálních aspektů andragogiky“ a to konkrétně na profesně, sociálně a kulturně-osvětově zaměřené edukační aktivity pro seniory. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 18-19)

Obsahem, cíly, formami a metodami ve vzdělávání dospělých se zabývá didaktika dospělých – androdidaktika. Androdidaktika formuluje všeobecné zásady didaktické transformace obsahu a didaktického působení. (Průcha, Veteška, 2012, s. 34)

Z androdidaktiky je odvozena speciální část, která se zabývá způsobem vzdělávání seniorů – **gerontodidaktika**. (Palán, 2003, s. 173)

Důležitý vliv na rozvoj didaktiky a didaktického myšlení měl J. A. Komenský. Ve svém díle Velká didaktika podal vynikající rozbor vyučování a řešil i problémy výchovnosti a vyučování. (Hladílek, 2004, s. 7)

2.2 Motivace a překážky ve vzdělávání

Motivace je důležitou součástí lidského života a chování. Motivace je prvek, který nás vede a nutí k uspokojení našich potřeb a dosažení životních cílů. Skutečná motivace je schopnost přesvědčit sebe sama o důležitosti vlastní snahy a úsilí. Jakákoliv činnost, kterou vykonáváme, má nějaký motiv nebo důvod, který vychází z našich vnitřních potřeb. Přemýšlíme, jakým způsobem můžeme tyto potřeby uspokojit a motivace se tak stává součástí našeho života a všech činností. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 35-36)

V rámci vzdělávání seniorů hraje motivace taktéž důležitou roli. Motivaci ke vzdělávání seniorů ovlivňuje několik různých faktorů, mezi něž řadíme např. předchozí dosažené vzdělání, zájem o vzdělávání z předchozích období, sociální aktivita v rodině i mimo ni, politická angažovanost, snaha prosadit se, zájem o poznání apod. Jedním z hlavních motivů ke vzdělávání v seniorském věku se stává hlavně potřeba sociálních kontaktů, snaha najít smysl života či využít množství volného času, které mají senioři v důchodovém věku k dispozici. (Beneš, 2008, s. 90)

Velmi silným motivem pro dnešní generaci seniorů je také fakt, že řada z nich měla v minulém režimu omezený přístup ke vzdělávání převážně z politických důvodů. Nyní v důchodovém věku mají senioři možnost vzdělávat se v oboru, o který mají zájem, rozvíjet své znalosti a vyzkoušet si možnost studia v akademickém prostředí. Vzdělávání starších občanů má také rozhodně pozitivní vliv na jejich duševní a zdravotní stav. (Ondráková, 2012, s. 65-66)

Palán (2003, s. 174-175) shrnuje motivaci s hlediska potřeb seniorů do tří okruhů, kdy za motivátor stanovuje vzdělávací potřeby, potřebu sociálního kontaktu a potřebu seberealizace. Veteška s Vacínovou (2011, s. 125) stanovují ze vzdělávacího hlediska čtyři oblasti motivace – poznávací potřeby, citové potřeby, výkonové potřeby a sociální potřeby. Jiné členění užívají Petřková s Čornaničovou (2004, s. 68). V případě vzdělávání seniorů rozlišují motivaci z hlediska potřeb a motivů a to na kognitivní potřeby, sociální potřeby, potřebu aktivity a potřebu kompenzovat nedostatky.

Vzdělávání seniorů ovlivňuje řada **překážek** – bariér. Rozpoznání a charakterizování překážek, které komplikují cestu za poznáním je cesta k pochopení jejich příčin a jejich postupnému oslabování a odstranění. Hlavní skupinu bariér, které se vyskytují všude tam, kde

usilujeme o předávání hotových poznatků, tvoří: percepční bariéry, bariéry kultury a prostředí, intelektuální a výrazové bariéry, emocionální bariéry.

„Percepční bariéry jsou překážky, které dospělému brání jasně vnímat podstatu problému, eventuelně vyhmátnout informace nezbytné k jeho řešení.“ Bariéry kultury tvoří překážky, jež tvoří předsudky a tvrzení, s nimiž se člověk setkává v rámci svého života. Jako nedostatečná adekvátnost, přesnost, úplnost či zřetelnost se může projevovat intelektuální či výrazová bariéra a emocionální bariéry tvoří překážky, které můžeme charakterizovat jako „překážky volného, nespoutaného myšlení, sdělování a jednání.“ Je tedy vhodné, abychom k omezení a odstranění těchto bariér využívali v rámci možností účastníka vzdělávání všeho užitečného, k čemu moderní pedagogika dospěla. (Barták, 2004, s. 12-16)

Průcha a Veteška (2012, s. 43) rozdělují bariéry na osobnostní, situační a institucionální. Veteška, Vacínová a kol. (2011, s. 145-146) rozdělují bariéry v seniorském věku na subjektivní možné bariéry a objektivní bariéry. Subjektivní bariéry v učení seniorů chápeme jako „obavy z poklesu senzorických a kognitivních schopností.“ Řadíme zde např. nízkou sebevědomí ve vlastní schopnosti, nerozhodnost, stres a trému z poznávání nových okolností a situací a nedostatek energie. Objektivní bariéry v rámci vzdělávání seniorů zahrnují naopak obtížné a nevhodné vnější okolnosti – např. nedostatek informací a omezená možnost je získat, nedostatek finančních prostředků nebo také nízká dopravní dostupnost.

3 METODY A FORMY VE VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Pojem **metoda** z řeckého slova *methodos* znamená cestu k dosažení cíle. Ve vzdělávání dospělých a následně také seniorů jsou metody vzdělávání základním didaktickým pojmem. Metoda je vlastně způsob nebo postup jak záměrně uspořádat činnosti a opatření k zajištění realizaci vzdělávacího procesu tak, aby jeho účinnost směrem ke vzdělávanému dosáhla co nejefektivnějšího vzdělávacího cíle. (Palán, 2002, s. 118)

Metoda je vždy součástí řady činitelů a nemůže tedy nikdy působit izolovaně. Abychom mohli výuku efektivně řídit, je nutné metodu správně vyčlenit. V rámci nového pohledu na celkový edukační proces můžeme říci, že moderní pojetí výukové metody z tohoto pohledu vychází. Tento edukační proces odráží změny, kterými současná civilizace prochází a je založen na nových kontextech a změnách perspektiv. (Maňák, Švec, 2003, s. 21-24)

Účinnost a správná volba metody ve vzdělávání seniorů závisí od cíle, obsahu a také konkrétních podmínek, které vzdělávání ovlivňují. Správná volba se zaměřuje na co nejefektivnější vzdělávání a metody se proto často kombinují. Výběr metody ovlivňují i další činitelé – cíle vzdělávání, jeho obsah a zásady, účastníci, kteří se budou vzdělávání účastnit, časová a materiální náročnost a v neposlední řadě také osobnost lektora. Ve vzdělávání seniorů je vhodné využívání široké škály vzdělávacích metod. Vzhledem k tomu, že neexistuje jediná nejlepší metoda vzdělávání, kombinace rozličných metod motivuje účastníky a v jakémkoliv případě či situaci je možné využití většího množství vzdělávacích metod. (Bednaříková, 2006, s. 73-74)

Ke každému vzdělávání a jeho řádnému průběhu je důležitá dobrá organizace – jedná se tedy o organizační formu vzdělávání. (Plamínek, 2010, s. 37)

„Pojem organizační forma vzdělávání dospělých vyjadřuje vnější uspořádání vzdělávacího procesu z hlediska času, prostoru a vztahu k jednotlivým aktérům a systému vzdělávání.“ (Bednaříková, 2006, s. 47)

Můžeme tedy říct, že vzdělávání je organizované učení s určitým záměrem. A právě k tomu aby mohlo takto probíhat, je potřeba, aby byly stanoveny přesné, určité a popsitelné formy. (Plamínek, 2010, s. 37)

Formy vzdělávání jsou důležité, „protože mezi nimi vybíráme hrubou podobu konkrétních vzdělávacích programů.“ (Plamínek, 2011, s. 78)

Vzdělávání seniorů je realizováno v různých formách. Existuje jako samostatná instituce nebo jako začleňování seniorů do klasického vzdělávacího systému. V České republice se ustálily tyto tři základní institucionální formy vzdělávání: Univerzity třetího věku (U3V), Akademie třetího věku a Kluby aktivního stáří. (Bednaříková, 2006, s. 60-62)

3.1 Formy ve vzdělávání

Ve vzdělávání rozlišujeme základní formy podle různých kritérií a vždy záleží na tom, jaká kritéria autor upřednostňuje. Nejjednodušší příklad dělení forem ve vzdělávání použil **J. Plamínek** ve své publikaci *Vzdělávání dospělých* (2010, s. 38-42):

- učení ve škole
- mimoškolní učení
- kombinované programy.

Bednaříková (2006, s. 48) rozeznává dělení forem dle P. Pašky (1976):

- monologické formy
- dialogické formy
- kolektivní a kombinované formy
- formy laboratorní povahy
- institucionální a organizační formy.

Jiné členění forem vzdělávání dospělých uvádí i **Z. Palán** (2002, s. 65-66), který formy rozlišuje podle šesti základních atributů. Do těchto atributů můžeme zařadit časové uspořádání, vyučovací prostředí, stav systém, v nichž vzdělávání probíhá, zaměření vzdělávací akce nebo také organizační uspořádání studujících a interakce lektor – posluchač. Nejčastější formou vzdělávání dospělých je však podle Palána výchova a vzdělávání prací. I tyto formy mají svou historii a svůj historický vývoj. Jako nejstarší jsou známé besedy a tzv. polní kázání (zaměřené hlavně do oblasti zemědělství). Dále také výlety, kurzy či přednáškové večery. Postupně se začaly vyvíjet také novější formy: - konference, večery otázek a odpovědí, vzdělávání pracovníků či korespondenční studia. Část těchto forem je užívána ve vzdělávání i v současnosti. (Bednaříková, 2006, s. 48)

3.1.1 Univerzity třetího věku (U3V)

První **Univerzita třetího věku** byla založena již v roce 1973 v Toulouse vysokoškolským profesorem Pierrem Vellasem. V České republice datujeme počátek této formy vzdělávání v letech 1986 – 1987, kdy vznikly první Univerzity třetího věku. V počátku bylo vzdělávání tohoto typu formováno téměř výhradně ve zdravotní sféře. Vzhledem k velkému zájmu studentů se však U3V rozšířily prakticky po celé České republice a vzdělávání zastupuje velké množství oborů, dle zájmu studentů. (Šerák, 2009, s. 196-197)

Zájem o Univerzity třetího věku neustále stoupá. Tato forma tzv. neformálního vzdělávání je v současné době již hojně rozšířena. Ačkoliv z názvu vypovídá, že se jedná o studium na univerzitě, studenti nezískávají absolvováním studia ucelené vysokoškolské vzdělání, ale pouze potvrzení o absolvování kurzů, které si pro svůj rozvoj senioři zvolí. Studium probíhá prezenční nebo elektronickou formou a studenti se mohou zpravidla ke studiu přihlásit po dosažení alespoň 55 let věku. Věkovou hranici uchazečů si však volí jednotlivé univerzity. (Ondráková, 2012, s. 54-55)

„Základním cílem Univerzity třetího věku je vytvořit bázi pro zájmové vzdělávání seniorů, což plně odpovídá konceptu celoživotního učení. Posláním U3V je rozšířit možnosti uspokojování vzdělávacích potřeb starších občanů, zpřístupnit jim vhodnou formou nové informace, poznatky a dovednosti.“ (Palán, 2003, s. 175)

Dálkovou formou seniorského vzdělávání, která je uskutečněna formou „distančních multimediálních virtuálních výukových přednášek“ je projekt **Virtuální univerzita třetího věku – VU3V**. Senioři v rámci této formy výuky mají k dispozici audiovizuální záznam přednášky, který je speciálně didakticky zpracován. Tuto přednášku má možnost senior zhlédnout také z domova a není tak nutná osobní návštěva univerzity. Součástí výuky jsou také úkoly a možnost kontaktovat lektora. (Veteška, Vacínová a kol., 2011, s. 140-141)

V Uherském Brodě je pro seniory k dispozici studium Virtuální univerzity třetího věku, které zprostředkovává Gymnázium J. A. Komenského a Jazyková škola Uherský Brod. Jedná se o speciální projekt České zemědělské univerzity v Praze, Univerzity Karlovy v Praze a Univerzity Palackého v Olomouci, jehož cílem je umožnit univerzitní vzdělávání starším občanům, kteří nemají možnost využít přednášek U3V v místech kde sídlí vysoké školy a univerzity. Posluchači jsou evidováni v centrální databázi ČZU v Praze po celou dobu svého studia. Každý semestr je zaměřen na jednotlivé téma, kterému se studenti věnu-

jí. V zimním semestru 2014/2015 proběhly přednášky na téma Evropské kulturní hodnoty. Letní semestr je věnován tématu Hudební nástroje. Počet studentů se každý semestr může měnit, ale pravidelně navštěvuje tyto kurzy 10-12 seniorů. (Výuka virtuální univerzity třetího věku v Uherském Brodě, 2015)

3.1.2 Akademie třetího věku, Kluby aktivního stáří a další realizované programy

Akademie třetího věku jsou středně náročná forma vzdělávacích aktivit pro seniory. Tato forma je méně náročná než U3V a jde většinou o jednorázové nebo krátkodobé akce dle spontánních zájmů. Akademie uspokojují vzdělávací potřeby seniorů v oblastech s menší dostupností pro vzdělávání na univerzitách. Jsou organizovány pod záštitou různých organizací a účast ve studiu není podmíněna dosažením určité úrovně vzdělání.

Kluby aktivního stáří mohou mít různé zaměření a jsou to dobrovolná seskupení seniorů, hlavně za účelem strávení společného času. Nejčastější aktivitou jsou jednorázové vzdělávací akce. Od výše uvedených forem se liší převážně „trvalejšími neformálními vztahy mezi účastníky a uspokojováním potřeby vzájemného kontaktu“. (Bednaříková, 2006, s. 60-61)

Nejčastěji je vzdělávání seniorů v akademiích a klubech zaměřeno na oblast zdraví, práva, náboženství nebo mezilidských vztahů. Výuka je zajištěna prostřednictvím organizací, které práci se seniorskou populací aktivně zabývají.

Mezi další programy, které se zabývají edukací seniorů, můžeme zařadit např. kluby důchodců, seniorská centra, rehabilitační programy, sociální poradenství pro seniory, adaptační programy v domovech důchodců a geriatrické programy přípravy na stáří a ke stáří. (Veteška, Vacínová a kol., 2011, s. 143-144)

Kluby důchodců mají dlouhou tradici a jsou nejvíce rozšířeným typem v rámci vzdělávání seniorů. Klubová činnost je velmi různorodá a vzdělávací aktivity jsou její významnou součástí. Kluby důchodců jsou velmi lokálně zaměřené a zajišťují tak možnost účasti i seniorům, kteří nežijí ve velkých městech. Vzdělávací akce jsou řešeny spíše jednorázově a to formou přednášek či besed. Kluby také zajišťují tvořivé aktivity, poznávací zájezdy či sportovní akce. (Petřková, Čornaničová (2004, s. 79)

Oblastní charita Uherský Brod poskytuje seniorům z města od 60 let věku možnost navštěvovat **Centrum seniorů**. Posláním této služby je napomáhat seniorům začlenit se do ko-

lektivu, udržovat kontakty, podpořit jejich fyzickou a psychickou kondici a také pomoci překonat nepříznivou sociální situaci, která souvisí s jejich stárnutím. Kapacita služby je však omezená a maximální denní kapacita jsou 4 uživatelé. Při společných aktivitách je možno kapacitu navýšit až na 20 uživatelů současně. Služba je poskytována bezplatně a pro seniory je k dispozici různorodý program v průběhu celého roku. (Centrum seniorů Uherský Brod, 2015)

3.2 Vzdělávací metody

Jednu z nejpřehlednějších klasifikací metod vymezila dle Bednaříkové (2006, s. 66) Viera Prusáková. **V. Prusáková** metody rozlišuje na tři základní a to podle míry aktivizace a samostatnosti účastníků vzdělávání. Tyto tři základní metody stanovuje následovně:

- výkladově ilustrativní metody (např. přednáška)
- dialogické metody (např. rozhovor, diskuse)
- problémové metody (např. brainstorming, případové studie)

Z. Palán (2002, s. 118) metody člení do tří základních skupin podle interakce – frontální, skupinové a individuální. Z interakce vychází další členění metod na čtyři skupiny a to: monologické (předávání informací, přednáška)

- dialogické (diskuse, rozhovor)
- problémové (situační studie apod.)
- praktické (návěky a výcvik zručností).

Metody mohou být členěny podle Palána (2002, s. 119) i dle fází vzdělávacího procesu, nicméně již ne tolik přesně a jednoznačně.

Jiné členění metod prezentuje Mojžíšek (1988, s. 43). Mojžíšek dělí metody na motivační, expoziční, fixační a diagnostické. Petřková s Čornaničovou (2004, s. 70-72) užívají rozdělení dle metodických postupů, a to:

- výkladové metody – přednáška
- dialogické metody – rozhovor a diskuse
- metody řešení problémů v malých skupinách

- výcvikové metody

Nejčastěji využívanou metodou v rámci vzdělávání seniorů je přednáška. Využívané jsou také diskuse a metody určené k řešení problémů v menších i větších skupinkách.

Přednáška je metoda, která je postavená na monologickém projevu lektora. Používá se v rámci několika forem vzdělávání dospělých. Nejčastěji je přednáška používána v případech, kdy je nutné vyložit problematiku úsporně, hutně a v krátkém čas, téma je aktuální či náročné a prozatím není zpracováno ve studijních materiálech nebo je potřeba vysvětlit dané téma velkému množství účastníků.

Přednáška se člení na tři základní body – úvod, jádro a závěr. Je velmi důležité, abychom respektovali základní didaktická pravidla při práci s didaktickou technikou – nemluvit k tabuli, v případě psaní na tabuli, psát přehledně, stručně, čitelně a se smyslem pro logiku. Přednášku mohou doplnit i promítané grafy, fotografie či prezentace. Důležité však je: „Všeho přiměřeně, někdy méně znamená více!“ (Bednaříková, 2006, s. 66-68)

V případě **diskuse** je brán zřetel, aby byla řešena při minimálním počtu alespoň tří účastníků. Při rozhovoru pouze dvou osob či stran jde spíše o dialog. Při diskusi dochází mezi účastníky k výměně informací a názorů. Diskuse skupiny může být volná i regulovaná. Některé diskuse nemohou být zcela volné, ale musí mít určitou strukturu a postup – strukturované diskuse. Diskusi můžeme ovlivnit dotazováním či namítáním ze strany lektora i účastníků. Každá diskuse by měla mít, alespoň základní pravidla a na konci by měl lektor udělat závěr k dané diskusi. V mnoha případech také účastníci i lektor očekávají, že se druhá strana vyjádří k výsledkům diskuse – tzv. zpětnou vazbu. V rámci diskuse si mohou zúčastnění vyměnit názory a v případě, že mají o probíranou problematiku zájem, je zde možnost získat širší obzor včetně několika různých názorů. (Plamínek, 2010, s. 123-124)

3.3 Shrnutí teoretické části

Teoretická část bakalářské práce se zabývá vzděláváním seniorů a je rozdělena do tří kapitol. První kapitola objasňuje základní pojmy související s danou problematikou a změny provázející proces stárnutí. Druhá kapitola je zaměřena na výchovu a vzdělávání seniorů, jeho příznivé a nepříznivé vlivy, motivaci a překážky, které ve vzdělávání seniorům brání. V poslední kapitole se práce zabývá metodami a formami vzdělávání seniorů, především popisuje Univerzity třetího věku, Akademie třetího věku a další realizované programy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM A JEHO CHARAKTERISTIKA

Výzkum je zaměřen na získání informací o vzdělávání seniorů v Uherském Brodě, zájmu o vzdělávání ze strany starších občanů, jejich možnostech, motivaci a bariérách.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je analyzovat možnosti vzdělávání seniorů v dané lokalitě a stanovit, zda senioři jeví o vzdělávání zájem.

4.2 Dílčí cíle

Zjistit, zda senioři využívají možnosti ke vzdělávání.

Zjistit, co seniory ke vzdělávání nejvíce motivuje (formálnímu i neformálnímu).

Zjistit, co senioři považují za největší bariéru bránící vzdělávání (vnější i vnitřní).

Zjistit zájem o další možné vzdělávání seniorů.

Zjistit, o jaké obory mají starší lidé zájem a zda jsou ochotni si vzdělání hradit z vlastních finančních prostředků.

Zjistit, zda má prostředí, ve kterém senioři žijí vliv na jejich zájem o vzdělávání.

4.3 Hypotéza

Senioři žijící v domácnostech mají větší zájem o vzdělávání než senioři žijící v Domech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory.

4.4 Výzkumný soubor

Jako cílová skupina byli zvoleni senioři starší šedesáti let pobývající nejen v domácnostech, ale i v Domovech pro seniory nebo v Domě s pečovatelskou službou. Horní věková hranice respondentů nebyla omezena.

Ve fázi zjišťování informací a dotazníkového šetření byla provedena osobní návštěva sociálních služeb v Uherském Brodě, které poskytují pečovatelskou službu, denní stacionář a domy s pečovatelskou službou, ve kterých pobývá značné množství seniorů města. Výběr respondentů byl následně proveden ve spolupráci se sociálními pracovníky. Výzkum byl

tak zaměřen na aktivnější seniory se zájmem o své okolí a v dobrém psychickém stavu. Komunikace probíhala s vedoucí Pečovatelství služby Uherský Brod Bronislavou Veleckou a sociální pracovnící Bc. Jitkou Vrankovou, DiS.

Jelikož nebyla možnost oslovit seniory v domácnostech osobně, byly osloveny také neziskové organizace, církve a spolky se žádostí o spolupráci v rámci vyplnění dotazníků k výzkumu. Tato komunikace probíhala elektronickou formou. Dotazník byl zaslán např. klientům Charity Uherský Brod, Knihovny Františka Kožika, věřícím Apoštolské církve, Římskokatolické farnosti a Československé husitské církve, Občanskému sdružení zdravotně postižených Mozaika a sboru Církve adventistů sedmého dne.

Pro bližší informace o počtu seniorů ve městě a aktivitě města na vzdělávání seniorů byli osloveni pracovníci Městského úřadu Uherský Brod - Yveta Varadová (yveta.varadova@ub.cz) z evidence obyvatel a Bc. Tamara Hýblová (tamara.hyblova@ub.cz), koordinátorka komunitního plánování a sociální kurátorka.

Doplňující informace k Virtuální univerzitě třetího věku poskytla paní Ivana Kryštofová, kontaktní osoba VU3V - ivana.krystofova@gjak.cz.

4.5 Metoda získávání dat a jejich zpracování

Pro vypracování výzkumu byla zvolena kvantitativní metoda sběru informací formou dotazníků. Dotazník je frekventovaná metoda získávání dat. Rozumíme jím soustavu otázek, které jsou předem připravené a také pečlivě formulované. Otázky jsou vždy promyšleně seřazeny a respondent na tyto dotazy reaguje písemnou formou. Data získaná uvedenou metodou vyžadují obezřetné interpretování. Značnou výhodou dotazníku je naopak rychlý sběr informací v poměrně krátkém časovém úseku od velkého počtu respondentů.

V rámci dotazníku byly použity uzavřené a polouzavřené otázky. Uzavřené otázky jsou charakteristické tím, že respondenti reagují na předem připravené odpovědi. Vyhodnocení odpovědí je díky tomu zjednodušeno. V případě polouzavřené otázky má respondent možnost doplnit odpovědi o vlastní položku. Tyto otázky jsou vždy doplněny o nabídku „jiná odpověď“. (Chrásková, 2007, s. 163-164)

Dotazníky byly respondentům v Domech s pečovatelskou službou předloženy a ponechány k vyplnění v měsíci dubnu a květnu 2014. V elektronické formě byly dotazníky k dispozici všem osloveným po celý rok 2014. S ohledem na nízký počet vyplněných dotazníků a ne-

zájem o spolupráci ze strany starších občanů bylo provedeno opakované oslovení respondentů. Senioři byli opětovně osloveni elektronickou formou v lednu 2015. I přes tuto skutečnost jsme v rámci výzkumu získali 62 vyplněných responsí.

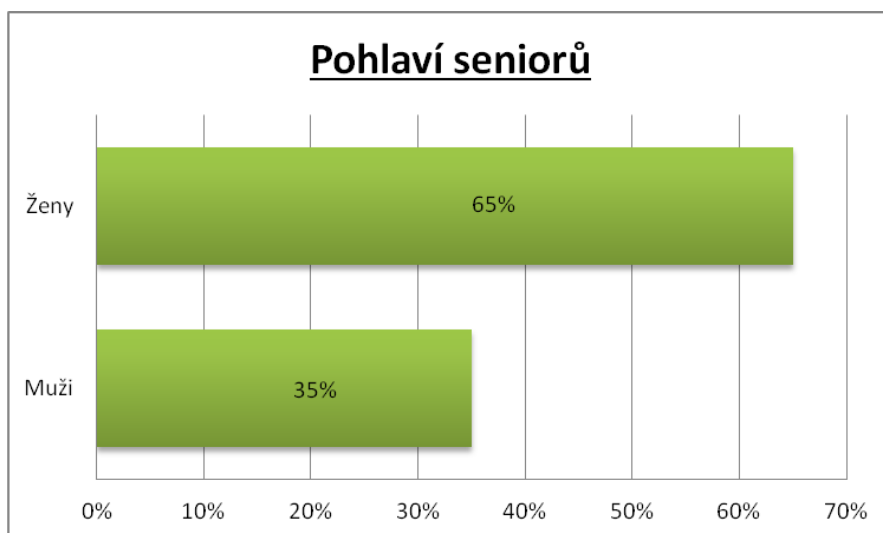
5 INTERPRETACE A ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT

Otázka č. 1) Jaké je Vaše pohlaví?

Počáteční otázkou v dotazníku zjišťujeme, v jakém složení se respondenti výzkumu účastnili – poměr muži/ženy.

Jaké je Vaše pohlaví?	Četnost
Muž	22
Žena	40
Celkem	62

Tabulka 1 – Pohlaví seniorů (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 1 – Pohlaví seniorů (zdroj: vlastní zpracování)

Při výzkumu projevily větší zájem o spolupráci a vyplnění dotazníku ženy. Z celkového počtu 62 respondentů tvoří ženy 65% (40 responsí) a muži 35% (22 responsí).

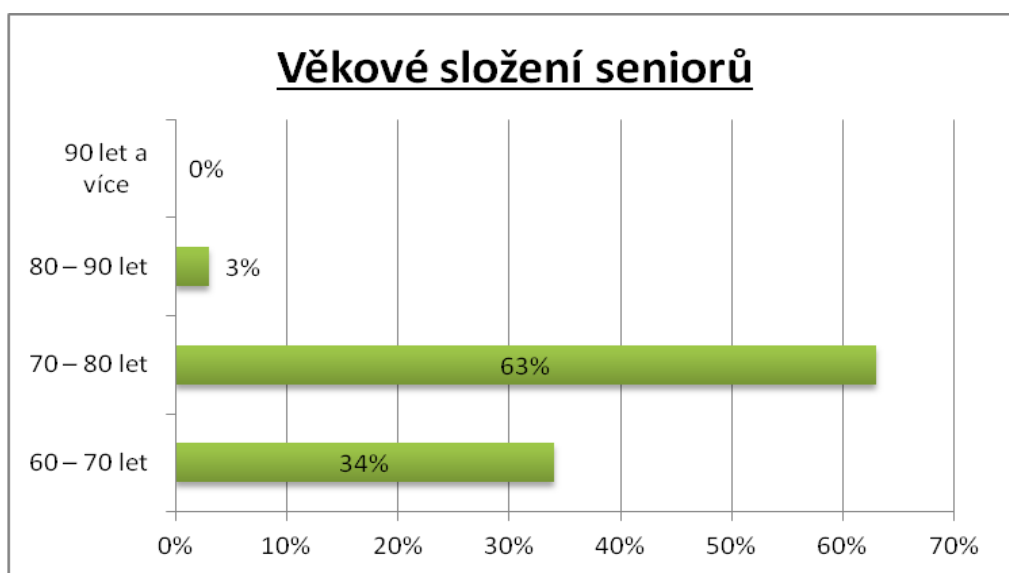
Z genderových statistik Českého statistického úřadu vyplývá, že počet seniorek v populaci je vyšší než počet seniorů. Již ve věku 60 - 64 let je 15% žen vdovami. U žen v rozmezí 70 – 74 let je toto procento navýšeno na 25% a ve věku mezi 80 – 84 lety je již 71% žen ovdovělých. U mužů je to daleko méně a i ve vyšších věkových kategoriích (85 – 89 let) se jedná o 39% vdovců. (Senioři v ČR 2014, 2014, s. 5-6)

Otázka č. 2) Jaká je Vaše věková skupina?

Druhou otázkou zjišťujeme věkové složení respondentů.

Jaká je Vaše věková skupina?	Četnost
60 – 70 let	21
70 – 80 let	39
80 – 90 let	2
90 let a více	0
Celkem	62

Tabulka 2 – Věkové složení seniorů (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 2 – Věkové složení seniorů (zdroj: vlastní zpracování)

V nejnižší věkové skupině 60 - 70 let je 21 zúčastněných, tj. 34%. Věkovou skupinu 70 -80 let tvoří 39 účastníků, tj. 63% a 2 respondenti jsou ve věku 80 – 90 let, tj. 3%. Do věkové skupiny 90 let a více nepatří žádný respondent.

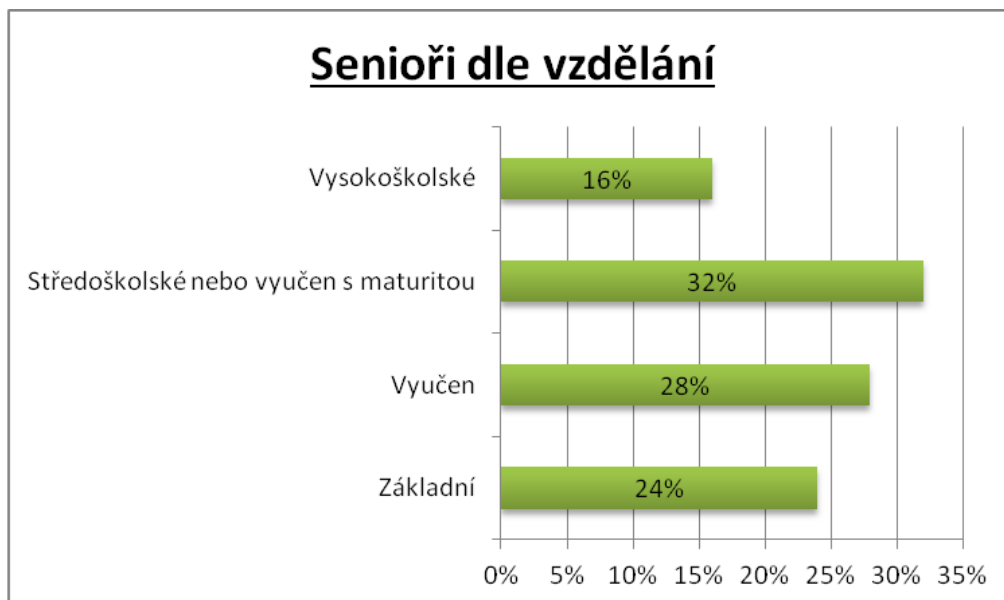
Dle získaných informací z evidence obyvatel, žije v Uherském Brodě celkem 4388 seniorů starších 60 let. V jednotlivých věkových kategoriích je nejpočetnější skupina osob mezi 60 - 70 lety – celkem 2195 občanů. Seniorů mezi 70 - 80 lety žije ve městě 1477 a osob starších 80 let je 640. Nejmenší skupinu poté tvoří senioři starší 90 let, kterých ve městě žije celkem 76.

Otázka č. 3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Třetí otázka je zaměřena na nejvyšší dosažené vzdělání seniorů.

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?	Četnost
Základní	15
Vyučen	17
Středoškolské nebo vyučen s maturitou	20
Vysokoškolské	10
Celkem	62

Tabulka 3 – Seniori dle vzdělání (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 3 – Seniori dle vzdělání (zdroj: vlastní zpracování)

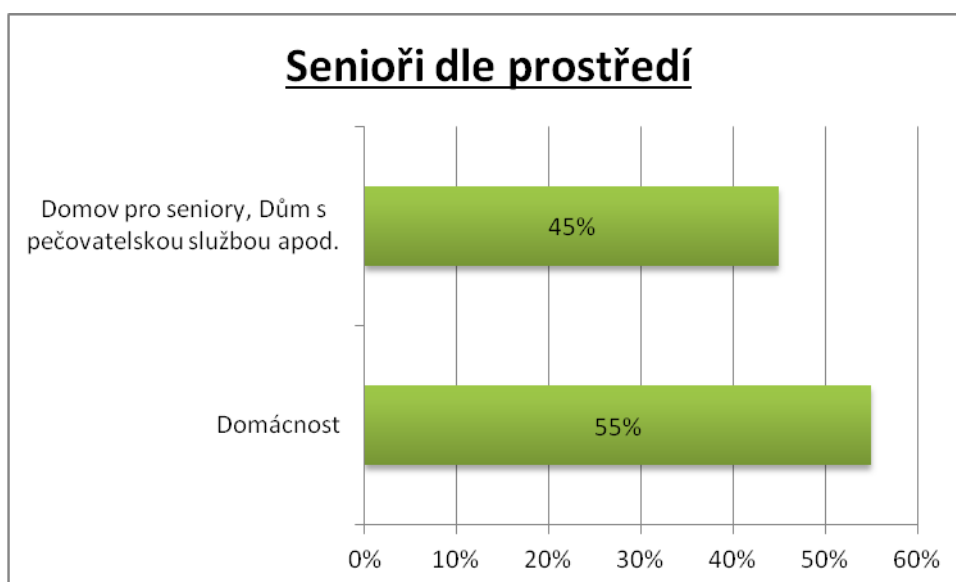
Nejvyšší počet seniorů má středoškolské vzdělání s maturitou (32%). Vyučení v oboru získalo 28% seniorů a se základním vzděláním ukončilo povinnou školní docházkou 24% seniorů. Vysokoškolsky vzdělaných respondentů je 16%.

Otázka č. 4) V jakém prostředí současně žijete?

Otázkou na životní prostředí seniorů zjišťujeme, zda pobývají v domácnosti nebo v Domech pro seniory či v Domech s pečovatelskou službou.

V jakém prostředí současně žijete?	Četnost
Domácnost	34
Domov pro seniory, Dům s pečovatelskou službou apod.	28
Celkem	62

Tabulka 4 – Senioři dle prostředí (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 4 – Senioři dle prostředí (zdroj: vlastní zpracování)

V domácnosti, ať už samostatně s partnerem či rodinou žije 34 oslovených seniorů (55%) a 28 dotázaných (45%) žije v Domě s pečovatelskou službou nebo využívá služeb Domova pro seniory.

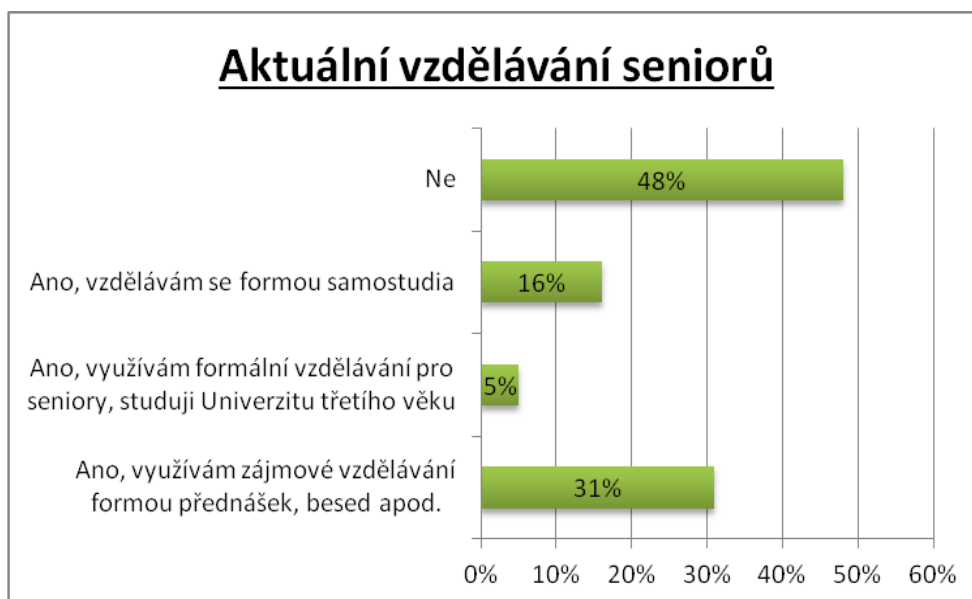
Sociální služby Uherský Brod umožňují seniorům ve městě pobyt v několika zařízeních. Dům s pečovatelskou službou (DPS) Za Humny 2467 nabízí občanům 76 bytových jednotek (garsoniér), z nichž 12 je řešeno jako bezbariérové byty. DPS Za Humny 2292 umožňuje pobyt v 72 bytových jednotkách a DPS U Žlebu 1066 má k dispozici 17 bytů, z nichž každý z nich je plně vybaven. Jednotlivé DPS jsou uzpůsobeny pro seniory fyzicky aktivní i plně invalidní občany. (Sociální služby Uherský Brod, 2015)

Otázka č. 5) Využíváte některou z možností vzdělávání pro seniory?

Pátá otázka zjišťuje, zda senioři využívají možnosti ke vzdělávání, které mají ve svém okolí nebo se alespoň vzdělávají formou samostudia.

Využíváte některou z možností vzdělávání pro seniory?	Četnost
Ano, využívám zájmové vzdělávání formou přednášek, besed apod.	19
Ano, využívám formální vzdělávání pro seniory, studuji Univerzitu třetího věku	3
Ano, vzdělávám se formou samostudia	10
Ne	30
Celkem	62

Tabulka 5 – Aktuální vzdělávání seniorů (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 5 – Aktuální vzdělávání seniorů (zdroj: vlastní zpracování)

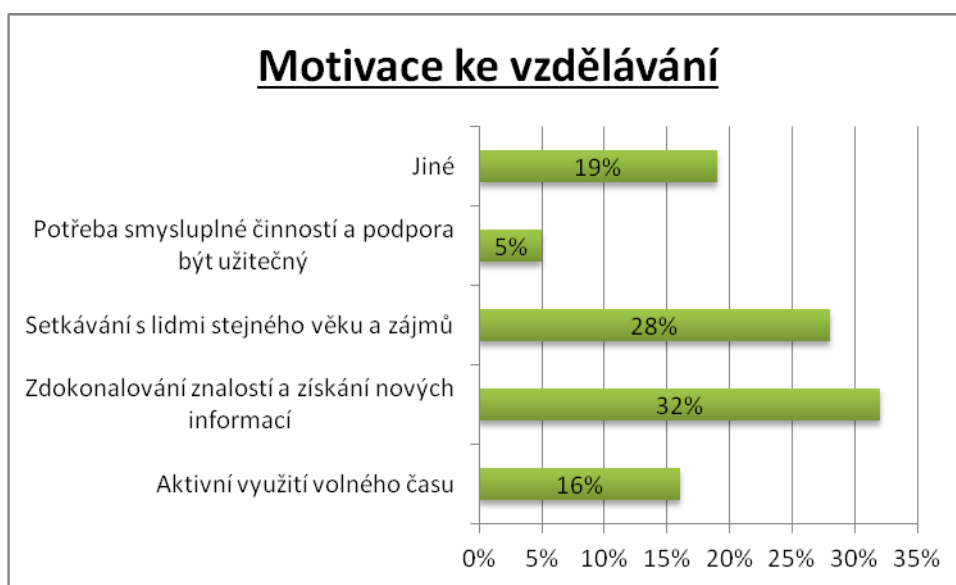
Téměř polovina dotázaných seniorů 48% se v současné době nevzdělává žádným způsobem. Zájmové vzdělávání formou přednášek či besed alespoň občas navštíví 31% respondentů. Samostudiu se věnuje 16% dotázaných a 3 senioři (5%) využívají pravidelné formální vzdělávání či se přímo účastní přednášek na Univerzitě třetího věku nebo na Virtuální univerzitě třetího věku.

Otázka č. 6) Co Vás nejvíce motivuje ke vzdělávání?

Otázkou zjišťujeme, co seniory nejvíce motivuje ke vzdělávání.

Co Vás nejvíce motivuje ke vzdělávání?	Četnost
Aktivní využití volného času	10
Zdokonalování znalostí a získání nových informací	20
Setkávání s lidmi stejného věku a zájmů	17
Potřeba smysluplné činnosti a podpora být užitečný	3
Jiné	12
Celkem	62

Tabulka 6 – Motivace ke vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 6 – Motivace ke vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

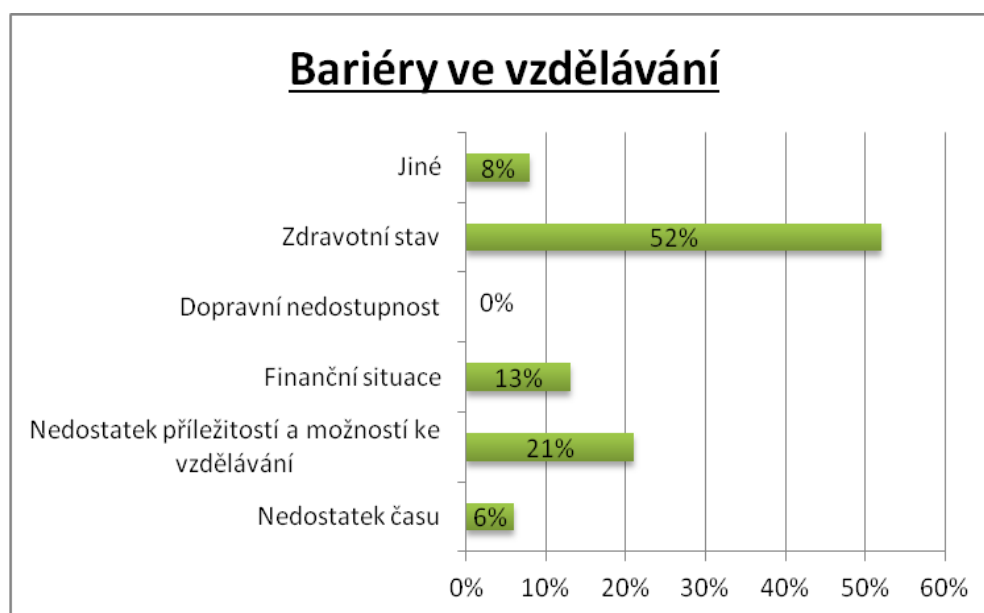
Jako hlavní motiv pro vzdělávání uvedlo 32% seniorů zdokonalování svých znalostí a získávání nových. Tuto skutečnost jsme předpokládali a byla potvrzena. Sociální kontakt a setkávání se s lidmi stejného věku uvedlo 28% seniorů. Aktivní využití svého volného času pro studium uvádí 16% respondentů a potřebu smysluplné činnosti ve vzdělávání shledává pouze 5% dotázaných. Jinou motivaci uvádí 19% seniorů. Tito senioři převážně uvedli, že nemají žádnou motivaci pro své další vzdělávání. Ve dvou případech seniory motivuje četba knih.

Otázka č. 7) Jaká překážka Vám nejvíce brání se dále vzdělávat?

Sedmá otázka slouží ke zjištění největší bariéry pro další vzdělávání seniorů.

Jaká překážka Vám nejvíce brání se dále vzdělávat?	Četnost
Nedostatek času	4
Nedostatek příležitostí a možností ke vzdělávání	13
Finanční situace	8
Dopravní nedostupnost	0
Zdravotní stav	32
Jiné	5
Celkem	62

Tabulka 7 – Bariéry ve vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 7 – Bariéry ve vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

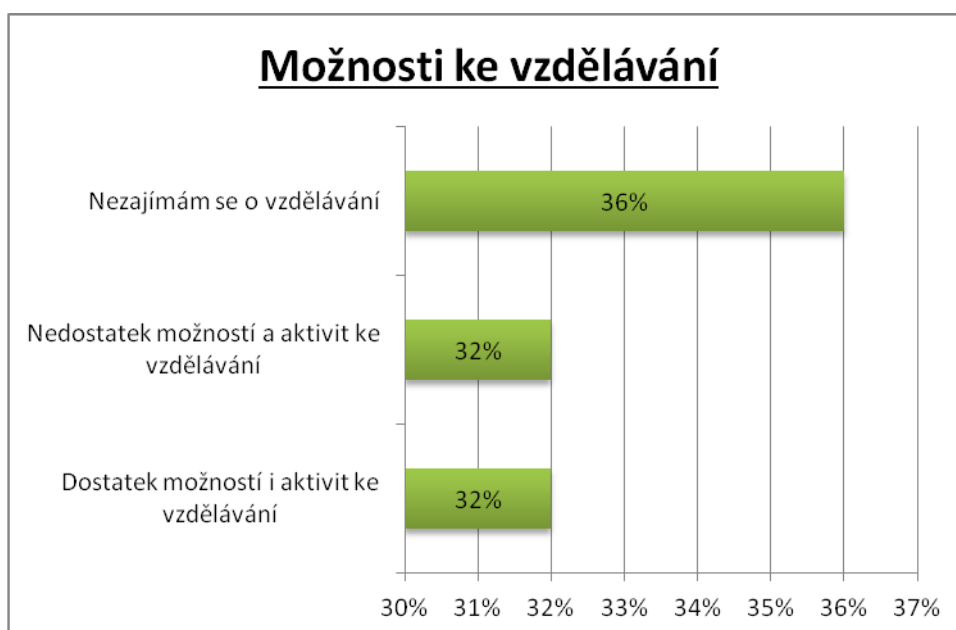
Jak jsme předpokládali, 52% seniorů uvádí jako hlavní překážku pro své další vzdělávání zdravotní stav. Tato vnitřní bariéra souvisí s procesem stárnutí a stáří. Nedostatek možností ke vzdělávání považuje za překážku 21% dotázaných a špatná finanční situace brání 13% seniorům se dále vzdělávat. Jiné překážky uvádí 8% starších osob a 6% seniorů trápí nedostatek času. Jako „jinou“ možnost uvedli senioři, že nepocítují žádnou překážku pro jejich další vzdělávání, případně „lenost“ a „nechuť vrátit se do školních lavic“.

Otázka č. 8) Jak hodnotíte nabídku vzdělávacích aktivit v Uherském Brodě?

Zjišťujeme, zda mají senioři dostatek možností ke vzdělávání a svému dalšímu rozvoji.

Jak hodnotíte nabídku vzdělávacích aktivit v Uherském Brodě?	Četnost
Dostatek možností i aktivit ke vzdělávání	20
Nedostatek možností a aktivit ke vzdělávání	20
Nezajímám se o vzdělávání	22
Celkem	62

Tabulka 8 – Možnosti ke vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 8 – Možnosti ke vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

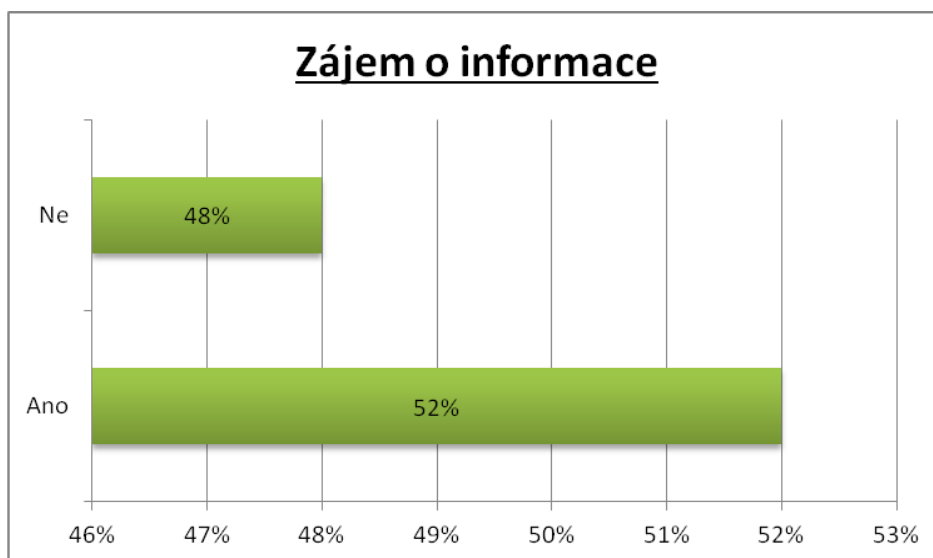
Nejvíce seniorů – celkem 36% se vyjádřilo, že se nezajímají o vzdělávání. Dostatek možností a aktivit ke vzdělávání shledává ve městě 32% zúčastněných seniorů a stejný počet respondentů považuje možnosti a aktivity ke vzdělávání ve městě Uherský Brod za nedostatečné. Senioři mají možnost ve městě navštěvovat semináře Virtuální univerzity třetího věku, Centrum seniorů pořádá nepravidelné přednášky s rozdílnou tematikou a Jazykové studio VYVA má ve své nabídce i jazykové kurzy určené právě seniorům. Starší občané mají také možnost navštívit veřejné přednášky pořádané místní knihovnou případně Muzeem Jana Ámose Komenského Uherský Brod.

Otázka č. 9) Přivítal/a byste více informací a možností ke vzdělávání v Uherském Brodě?

Zjišťujeme, zda mají senioři zájem o získání informací, jakým způsobem je možné se vzdělávat a jaké možnosti jsou v Uherském Brodě seniorům k dispozici.

Přivítal/a byste více informací a možností ke vzdělávání	Četnost
Ano	32
Ne	30
Celkem	62

Tabulka 9 – Zájem o informace (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 9 – Zájem o informace (zdroj: vlastní zpracování)

Zájem o získání více informací k možnostem vzdělávání v Uherském Brodě projevilo 32 seniorů – 52% a 30 dotázaných nemá zájem o žádné informace v rámci vzdělávání – 48%.

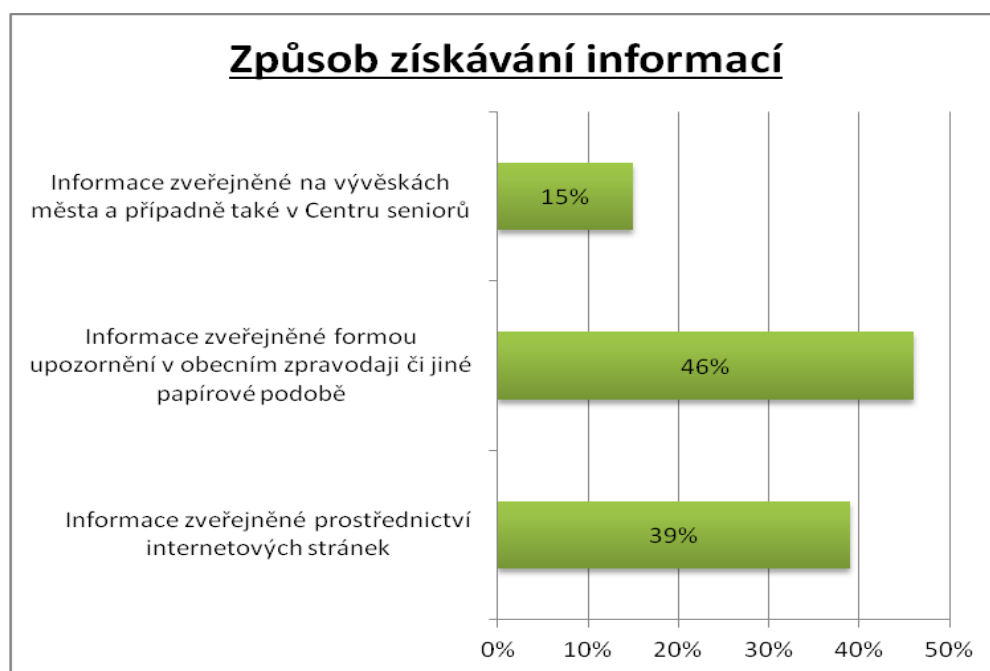
Ačkoliv jsme předpokládali, že zájem ze strany seniorů získat informace o vzdělávání bude převládat ve větším měřítku, je povzbudivé, že více než polovina dotázaných projevila zájem o získání dalších informací k možnostem vzdělávání v lokalitě jejich bydliště.

Otázka č. 10) V případě, že jste odpověděl/a na otázku č. 9 kladně, jaký způsob získávání informací by pro Vás byl optimální?

Desátá otázka dotazníku je zaměřena na zjištění, jakým způsobem mají senioři zájem získat bližší informace o možnostech jejich vzdělávání.

V případě, že jste odpověděl/a na otázku č. 9 kladně, jaký způsob získávání informací by pro Vás byl optimální?	Četnost
Informace zveřejněné prostřednictvím internetových stránek	13
Informace zveřejněné formou upozornění v obecním zpravodaji či jiné papírové podobě	15
Informace zveřejněné na vývěškách města a případně také v Centru seniorů	4
Celkem	32

Tabulka 10 – Způsob získávání informací (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 10 – Způsob získávání informací (zdroj: vlastní zpracování)

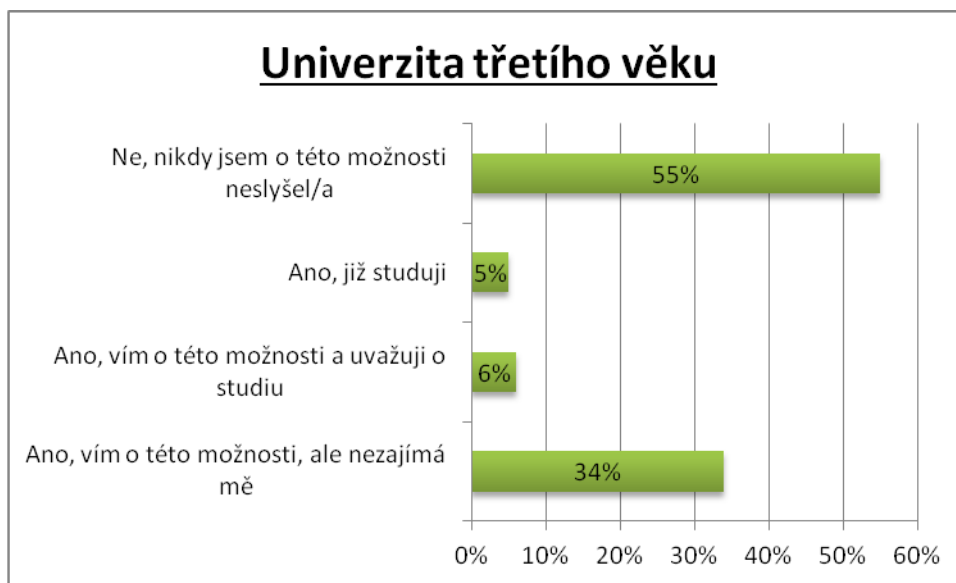
Nejvíce seniorů (46%) má zájem získávat informace zveřejněné formou upozornění v obecním zpravodaji nebo jiné papírové podobě. Prostřednictvím internetových stránek by mělo zájem získávat informace 39% respondentů a pouze 15% zúčastněných by uvítalo informace na vývěškách města nebo v Centru seniorů.

Otázka č. 11) Víte o možnosti studia Virtuální Univerzity třetího věku na gymnáziu v Uherském Brodě?

V rámci této otázky zjišťujeme, jakým způsobem jsou senioři informováni o možnosti studia Virtuální univerzity třetího věku, zda mají o studium zájem nebo se přednášek již aktivně účastní.

Víte o možnosti studia Virtuální Univerzity třetího věku na gymnáziu v Uherském Brodě?	Četnost
Ano, vím o této možnosti, ale nezajímá mě	21
Ano, vím o této možnosti a uvažuji o studiu	4
Ano, již studuji	3
Ne, nikdy jsem o této možnosti neslyšel/a	34
Celkem	62

Tabulka 11 – Univerzita třetího věku (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 11 – Univerzita třetího věku (zdroj: vlastní zpracování)

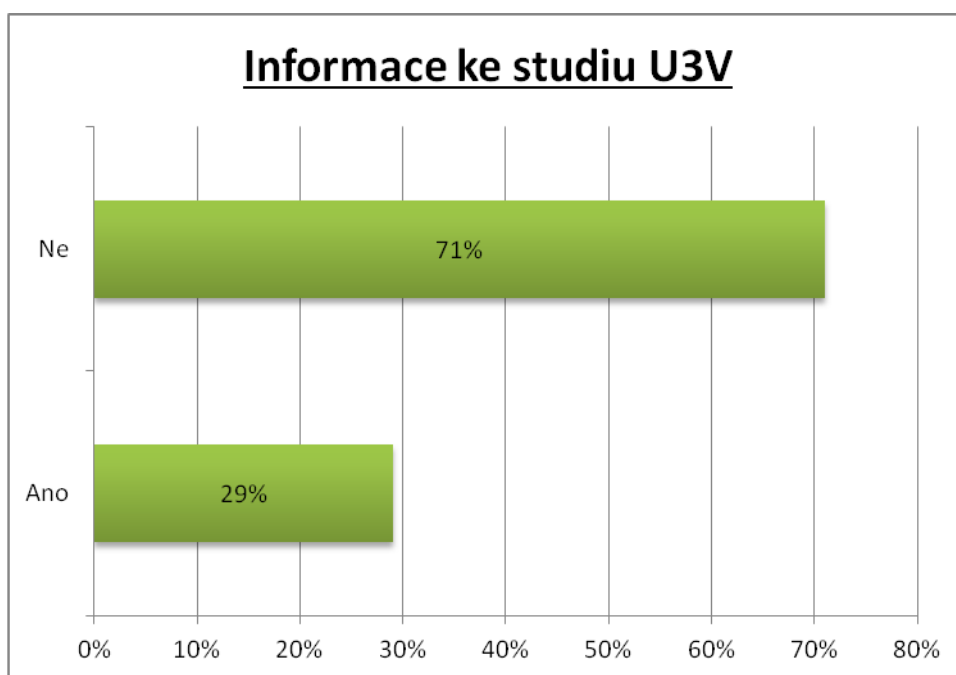
Více než polovina dotázaných (55%) nikdy neslyšela o možnosti studovat VU3V. Ačkoliv 34% respondentů ví o možnosti studovat VU3V, nemají o toto studium zájem. Z celkového počtu 62 oslovených seniorů uvažují 4 senioři o studiu (6%) a 3 senioři (5%) této možnosti využívají a jsou studenty VU3V, která je provozována ve spolupráci s Gymnáziem Jana Ámose Komenského Uherský Brod.

Otázka č. 12) Měl/a byste zájem o získání více informací k možnostem studia na Univerzitě třetího věku?

Vzhledem k tomu, že ve městě je možné studovat Virtuální univerzitu třetího věku, dotazujeme se seniorů, zda by měli zájem o získání více informací k možnostem studia.

Měl/a byste zájem o získání více informací k možnostem studia na Univerzitě třetího věku?	Četnost
Ano	18
Ne	44
Celkem	62

Tabulka 12 – Informace ke studiu U3V (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 12 – Informace ke studiu U3V (zdroj: vlastní zpracování)

O získání více informací ke studiu U3V projevilo zájem 29% seniorů. S ohledem na získané informace z předchozích otázek není překvapující zjištění, že 71% seniorů neprojevilo o další informace k možnostem studia zájem.

Informace o studiu Virtuální univerzity třetího věku jsou pro seniory dostupné na internetových stránkách Gymnázia J.A. Komenského a Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky Uherský Brod a také na portálu pro vzdělávání seniorů e-senior.cz.

Otázka č. 13) Pokud by ve městě byla možnost pravidelných či jednorázových vzdělávacích akcí, účastnil/a byste se?

Zájem seniorů využít možnosti vzdělávání zjišťujeme třináctou otázkou dotazníku.

Pokud by ve městě byla možnost pravidelných či jednorázových vzdělávacích akcí, účastnil/a byste se?	Četnost
Ano, zajímaly by mě jednorázové akce formou různých typů, např. přednášky, besedy apod.	22
Ano, zajímalo by mě pravidelné vzdělávání v určitém oboru	9
Ne, nemám zájem o žádné vzdělávání	31
Celkem	62

Tabulka 13 – Zájem o vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 13 – Zájem o vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

V případě, že by byla možnost pravidelného vzdělávání v určitém oboru, 15% seniorů by této možnosti využilo. O jednorázové vzdělávací, např. formou přednášek či besed má zájem 35% respondentů a polovina dotázaných (50%) nemá zájem o žádné vzdělávání.

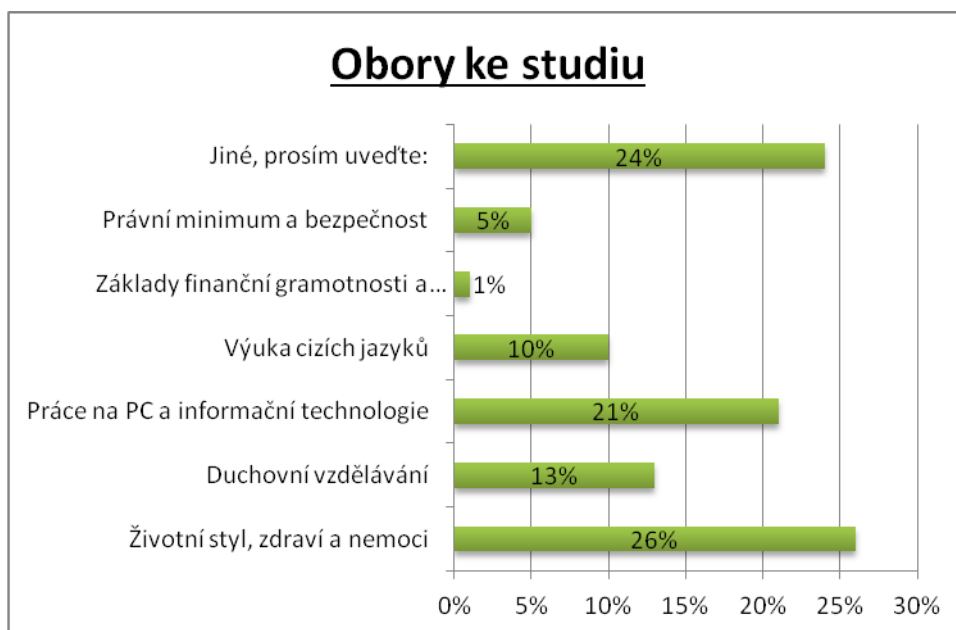
Předpokládali jsme, že zájem o vzdělávání ze strany seniorů bude převládat. Senioři však tuto skutečnost nepotvrdili.

Otázka č. 14) Vyberte prosím jeden obor, o jaký byste měl/a zájem.

V této otázce zjišťujeme, o jakou oblast vzdělávání mají senioři největší zájem.

Vyberte prosím jeden obor, o jaký byste měl/a zájem:	Četnost
Životní styl, zdraví a nemoci	16
Duchovní vzdělávání	8
Práce na PC a informační technologie	13
Výuka cizích jazyků	6
Základy finanční gramotnosti a ekonomické minimum	1
Právní minimum a bezpečnost	3
Jiné, prosím uveďte:	15
Celkem	62

Tabulka 14 – Obory ke studiu (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 14 – Obory ke studiu (zdroj: vlastní zpracování)

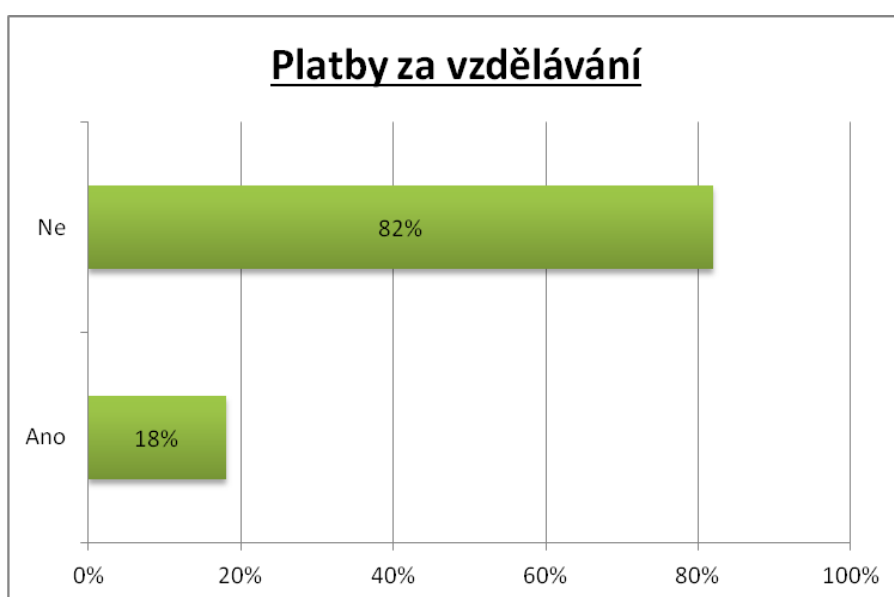
Životní styl, zdraví a nemoci je obor, o který projevili senioři největší zájem. Celkem má o studium této problematiky zájem 26% respondentů. Práci na PC a informační technologie by mělo zájem studovat 21% seniorů a 13% dotázaných by oslovil obor v rámci duchovního vzdělávání. O zlepšení svých jazykových dovedností projevilo zájem 10%

dotázaných. Oblasti, které seniory neoslovily jsou právní minimum a bezpečnost (5%) a základy finanční gramotnosti (1%). Možnost „Jiné, prosím uveďte:“ zvolilo 24% dotázaných. V rámci odpovědí seniory projevili zájem o studium historie, literatury a psychologie. Mezi další odpovědi patřilo také „televize, rádio“ a často seniory reagovali, že nemají zájem o studium žádného oboru.

Otázka č. 15) Byl/a byste ochotná si vzdělávání hradit z vlastních finančních prostředků?

Byl/a byste ochotná si vzdělávání hradit z vlastních finančních prostředků?	Četnost
Ano	11
Ne	51
Celkem	62

Tabulka 15 – Platby za vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

Graf 15 – Platby za vzdělávání (zdroj: vlastní zpracování)

Ochotu hradit si své další vzdělávání ze svých vlastních finančních prostředků projevilo 18% seniorů - 11 dotázaných. Platbu za vzdělávání odmítá 51 respondentů - 82% seniorů.

5.1 Vyhodnocení výsledků a dílčích cílů

Na základě získaných výsledků jsme získali důležité informace pro zodpovězení hlavního cíle a také dílčích cílů výzkumu.

5.1.1 Hlavní cíl výzkumu

Hlavní cíl výzkumu jsme charakterizovali následovně:

Analyzovat možnosti vzdělávání seniorů v dané lokalitě a stanovit, zda senioři jeví o vzdělávání zájem.

Dostatek možností ke vzdělávání v Uherském Brodě shledalo 32% dotázaných seniorů. Stejný počet dotázaných (32%) považuje aktuální nabídku ke vzdělávání za nedostatečnou. Vyrovnaný je i zájem seniorů dále se vzdělávat. Přestože v současné době využívá některou s možností vzdělávání 52% respondentů, zájem o další možnosti studia projevilo pouze 50% seniorů. Stejný počet (50%) nemá o vzdělávání zájem. V hlavním cíli výzkumu není zohledněn věk, pohlaví ani vzdělání seniorů.

5.1.2 Vyhodnocení dílčích cílů

1. Zjistit, zda senioři využívají možností ke vzdělávání.

Více než polovina respondentů (52% seniorů) uvedlo, že využívají možnosti ke vzdělávání, ať už se jedná o vzdělávání formální, zájmové či samostudium. Téměř polovina všech respondentů (48%) se vyjádřila negativně a nevyžívají tedy žádné možnosti vzdělávání či samostudia. Ačkoliv výsledky výzkumu působí velmi vyrovnaně, je znepokojující, že téměř polovina dotázaných seniorů nevyžívá žádné možnosti ke studiu.

2. Zjistit, co seniory ke vzdělávání nejvíce motivuje (formálnímu i neformálnímu).

Zdokonalování svých znalostí a získávání nových uvádí jako hlavní motiv pro své vzdělávání 32% seniorů. Tuto skutečnost jsme předpokládali a byla potvrzena. Setkávání se s lidmi stejného věku a sociální kontakt považuje za svou největší motivaci 28% seniorů a 16% dotázaných motivuje aktivní využití jejich volného času. Sociální kontakt a aktivní využití volného času jsou pro seniory velmi důležité a pomáhají lépe zvládat novou životní roli v procesu stárnutí. Zbylá část respondentů je motivována potřebou smysluplné činnosti

či četbou knih. Část respondentů také uvedla, že neshledává nic, co by je ke vzdělávání motivovalo.

3. Zjistit, co senioři považují za největší bariéru bránící vzdělávání (vnější i vnitřní).

Jako hlavní překážku pro své další vzdělávání uvádí 52% seniorů zdravotní stav. Špatný fyzický stav a nemoci jsou tak největší vnitřní bariérou, která seniorům brání ve vzdělávání a jejich dalším rozvoji. Tato bariéra souvisí s procesem stárnutí a špatný fyzický stav se negativně projevuje také na psychickém stavu seniorů. Za druhou největší bariéru považuje 21% dotázaných nedostatek možností ke vzdělávání. Špatná finanční situace, nedostatek času či lenost jsou pak další překážky, které seniorům brání se dále vzdělávat.

4. Zjistit zájem o další možné vzdělávání seniorů.

Zájem o vzdělávání projevila přesně polovina dotázaných seniorů. Stejný počet respondentů nemá zájem využívat žádné možnosti ke studiu. Přestože zájem o vzdělávání projevilo pouze 50% dotázaných seniorů, je povzbudivé, že 52% respondentů by mělo zájem získat alespoň další informace o možnostech vzdělávání ve městě.

Více než polovina seniorů (55%) dosud nezaznamenala možnost studovat Virtuální univerzitu třetího věku. O bližší informace ke studiu na této univerzitě projevilo zájem 29% dotázaných respondentů.

5. Zjistit, o jaké obory mají starší lidé zájem a zda jsou ochotni si vzdělání hradit z vlastních finančních prostředků.

Celkem 26% seniorů uvádí, že by se rádi vzdělávali v oblasti životního stylu, zdraví a nemocích. Tuto skutečnost jsme předpokládali, jelikož zhoršování fyzického i psychického zdraví souvisí s procesem stárnutí. Druhá oblast, která seniory v současnosti nejvíce oslovila, je studium práce na PC a informační technologie. V rámci dalších oblastí projevili senioři zájem o duchovní vzdělávání, studium historie, literatury či psychologie. Pouze 1% dotázaných by zaujalo studium základů finanční gramotnosti.

Hradit si své vzdělávání z vlastních finančních prostředků odmítá 82% seniorů. Pouze 18% respondentů projevilo ochotu se vzdělávat i na úkor svých vlastních finančních prostředků.

6. Zjistit, zda má prostředí, ve kterém senioři žijí vliv na jejich zájem o vzdělávání.

Z celkového počtu 62 respondentů projevilo zájem o vzdělávání přesně 50% dotázaných seniorů. Starší občané žijící v domácnostech reagovali ve větší míře kladně a 22 respon-

dentů projevilo zájem se vzdělávat. U osob žijící v Domovech pro seniory se jednalo pouze o 9 seniorů a 19 dotázaných zájem neprojevilo. Ze získaných informací tedy vyplývá skutečnost, že prostředí, ve kterém senioři žijí, má vliv na jejich zájem o vzdělávání.

5.1.3 Vyhodnocení hypotézy

Na základě pozorování jsme stanovili hypotézu H1. Cílem dotazníkového šetření je potvrdit platnost stanovené hypotézy.

H1: Senioři žijící v domácnostech mají větší zájem o vzdělávání než senioři žijící v Domech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory.

H0: Respondenti žijící v Domovech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory mají stejný zájem o vzdělávání jako respondenti žijící v domácnostech.

HA: Respondenti žijící v domácnostech mají větší zájem o vzdělávání než respondenti žijící v Domech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory.

Pozorovaná četnost:

	Ano, mám zájem o další vzdělávání	Ne, o vzdělávání se nezajímám	Σ
Domácnost	22	12	34
Domov pro seniory nebo Dům s pečovatelskou službou	9	19	28
Σ	31	31	62

Tabulka 16 – Pozorovaná četnost u hypotézy H1 (zdroj: vlastní zpracování)

Očekávaná četnost:

	Ano, mám zájem o další vzdělávání	Ne, o vzdělávání se nezajímám	Σ
Domácnost	17	17	34
Domov pro seniory nebo Dům s pečovatelskou službou	14	14	28
Σ	31	31	62

Tabulka 17 – Test dobré shody chí-kvadrát k hypotéze H1 (zdroj: vlastní zpracování)

Zvolená hladina významnosti: 0,05

Stupeň volnosti: 1

Výpočet:

$$X^2 = [(22-17)^2/17] + [(12-17)^2/17] + [(9-14)^2/14] + [(19-14)^2/14] = (25/17) + (25/17) + (25/14) + (25/14) = 1,47 + 1,47 + 1,79 + 1,79 = \mathbf{6,52}$$

Při stupni volnosti 1 a zvolené hladině významnosti 0,05 dosáhla hodnota X^2 6,52. Tato hodnota je vyšší než uvádí statistické tabulky (3,84). Na základě zjištěných výsledků byla nulová hypotéza H_0 vyvrácena a potvrzujeme tak hypotézu H_1 (Senioři žijící v domácnostech mají větší zájem o vzdělávání než senioři žijící v Domech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory).

6 SHRUTÍ ZÍSKANÝCH INFORMACÍ A DOPORUČENÍ

Na základě získaných dat z dotazníkového šetření jsme zjistili velký potenciál v oblasti vzdělávání seniorů, jelikož téměř polovina všech dotázaných (48%) v současné době nevyužívá žádnou z možností vzdělávání ani samostudia.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že nejsou dostatečně informováni a nemají ani dostatek možností ke vzdělávání. Nezáměr o studium ze strany starších občanů může pramenit právě z jejich nízké informovanosti. Doporučujeme zajistit přístup k informacím o možnostech vzdělávání, pořádaných přednáškách a kurzech nejen ústní formou, ale i pomocí pravidelných informací v městském zpravodaji, na vývěskách města, pomocí letáků do schránek a elektronickou formou na internetových stránkách.

Důležitým prvkem pro rozvoj vzdělávání je motivace. Ke vzdělávání je nutné přistupovat tak, aby seniory co nejvíce motivovalo kurzy a semináře navštěvovat. Motivaci můžeme podpořit psychologicko-sociálním poradenstvím se zaměřením nejen na skupiny seniorů, ale také individuálně s ohledem na věk a zdravotní stav. Výrazná motivace může pramenit také z podpory ze strany rodinných příslušníků a přátel. Je tedy vhodné, aby o možnostech pro vzdělávání a rozvoj seniorů byla seznámena i širší veřejnost.

Jako hlavní překážku pro studium označili respondenti jejich zdravotní stav. Vzdělávání by mělo být dostupné všem seniorům včetně osob se zdravotními obtížemi. Prostor pro zlepšení shledáváme především v Domech s pečovatelskou službou. Zde bychom doporučovali zařadit do programu vzdělávací přednášky a výukové kurzy ve spolupráci se zkušenými lektory. Senioři pobývající v těchto zařízeních by tak měli možnost navštěvovat kurzy bez nutnosti docházení či dojíždění. Ačkoliv v současné době Dům s pečovatelskou službou v Uherském Brodě žádné kurzy ani semináře nepořádá, aktivitě doplnit do programu i vzdělávání se nebrání. Aktivním zapojení Domů s pečovatelskou službou a Domovů pro seniory tak můžeme podpořit vzdělávání a aktivní stárnutí občanů, kteří zde pobývají.

Jako třetí největší bariéru pro vzdělávání uvedli senioři tíživou finanční situaci. Ochotu přispívat si na své vzdělávání projevilo pouze 18% dotázaných respondentů. Doporučujeme tak, aby byly osloveny např. neziskové organizace, které mohou vzdělávání seniorům umožnit bezplatně. Při pořádání kurzů a přednášek doporučujeme požádat o finanční příspěvek sponzory nebo vypracovat schéma pro získání dotací ze strany města.

Při vytváření koncepce vzdělávání doporučujeme zaměřeni na oblasti, o které starší občané projeví zájem v nejvyšší míře. Přednášky o zdravém životním stylu, léčbě nemocí a PC kurzy zaujaly značné množství dotázaných respondentů. Potenciál nacházíme i v oblasti duchovního vzdělávání, o které projevilo zájem 13% seniorů.

Město Uherský Brod podporuje sociální oblast a spolu se Sociálními službami Uherský Brod pořádá pravidelné setkání seniorů na tzv. Čaji o páté. Senioři se tak mohou navzájem setkat a pobavit se. V rámci setkání doporučujeme oslovit seniory, představit jim možnosti vzdělávání ve městě, studium Virtuální univerzity třetího věku a případně zahrnout do programu i přednášky vztahující se k oblastem zájmu této starší populace. Otevírá se také možnost, aby město zahrnulo vzdělávání seniorů do oblastí, kterým se plánuje v následujícím období věnovat.

ZÁVĚR

V rámci této bakalářské práce jsme se zaměřili na problematiku vzdělávání seniorů se zaměřením na lokalitu – město Uherský Brod.

Starší občané jsou v rámci naší společnosti stále opomíjeni, ačkoliv jejich počet neustále narůstá. Stárnutí a stáří jsou součástí každého lidského života a právě tato životní etapa je velmi zranitelná. Změny v životním stylu i ztráta sociálních jistot jsou pro seniory často stresující. Vzdělávání může pomoci najít seniorům jistoty a stanovit nový smysl jejich současného života.

Vzdělávání seniorů je součástí celoživotního vzdělávání a je tedy důležité, abychom vytvořili pro tyto občany nejen dostatek možností ke vzdělávání, ale i prostor pro trávení jejich volného času a udržení psychické i fyzické kondice.

Teoretická část práce je zaměřena na seznámení s problematikou stárnutí, stáří a vzdělávání seniorů. Seznamuje s metodami, formami, motivací a překážkami, které ve vzdělávání brání.

Hlavním výzkumným cílem této práce bylo analyzovat možnosti vzdělávání seniorů v dané lokalitě a stanovit, zda starší občané jeví o vzdělávání zájem. Odpovědi byly velmi vyrovnané a zájem o vzdělávání projevila přesně polovina dotázaných respondentů. V Uherském Brodě je pro seniory připravena možnost studia Virtuální univerzity třetího věku. Centrum seniorů pořádá nepravidelné přednášky a starší občané mají možnost i účasti na jazykových kurzech určených pro jejich věkovou kategorii.

V praktické části jsme stanovili i dílčí cíle a hypotézu. Získaná data z kvantitativního výzkumu vedeného formou dotazníkového šetření jsme vyhodnotili a navrhli doporučení určená pro praxi. Respondenti byli vybráni z řad seniorů žijících ve vlastní domácnosti a Domovech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory. Mimo jiné jsme se v dílčích cílech a hypotéze zaměřili na otázku, zda prostředí, ve kterém senioři žijí, má vliv na jejich zájem o vzdělávání. Ze získaných informací vyplývá, že prostředí má vliv na zájem o vzdělávání seniorů. Hypotézou jsme potvrdili skutečnost, že senioři žijící v domácnostech mají větší zájem o studium než senioři žijící v Domech s pečovatelskou službou nebo Domovech pro seniory.

Bakalářská práce je podložena odbornou literaturou, mapuje problematiku vzdělávání seniorů a má popisný charakter. Na základě výzkumu jsme zjistili velký potenciál pro rozvoj této oblasti a získané informace tak mohou být v případě zájmu dobrým impulsem nejen pro zastupitelstvo města, ale také pro Domy s pečovatelskou službou a neziskové organizace, které na území Uherského Brodu působí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) BARTÁK, Jan, 2004. *Základy andragogické didaktiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského.
- 2) BARTOŇKOVÁ, Hana a Dušan ŠIMEK, 2002. *Andragogika: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0394-3.
- 3) BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta, 2006. *Kapitoly z andragogiky 1*. Olomouc: UP v Olomouci. ISBN 80-244-1355-8.
- 4) BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta, 2006. *Kapitoly z andragogiky 2*. Olomouc: UP v Olomouci. ISBN 80-244-1356-6.
- 5) BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta, 2006. cit. podle PAŠKA, P., 1976. Bratislava: Obzor.
- 6) BENEŠ, Milan, 2014. *Andragogika*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4748-245.
- 7) DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar, 2012. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4138-3.
- 8) HLADÍLEK, Miroslav, 2004. *Úvod do didaktiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského. ISBN 80-86723-07-0.
- 9) HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ, 2013. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4741-390.
- 10) JESENSKÝ, Ján, 2000. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4823-9.
- 11) KALVACH, Zdeněk, 2004. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.
- 12) KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ, 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4721-699.
- 13) KOLÁŘ, Zdeněk, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.
- 14) KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2011. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4736-044.

- 15) LIVEČKA, Emil, 1982. *Výchova ke stáří a ve stáří*. In Wolf, J. a kol. *Umění žít a stárnout*. Praha: Svoboda.
- 16) MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC, 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido ISBN 80-731-5039-5.
- 17) MOJŽÍŠEK, Lubomír, 1988. *Vyučovací metody*. Praha: SPN.
- 18) MÜHLPACHR, Pavel, 2004. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3345-2.
- 19) MUŽÍK, Jaroslav, 2004. *Androdidaktika*. Praha: ASPI. ISBN 80-7357-045-9.
- 20) NAVRÁTIL, Leoš, 2008. *Vnitřní lékařství: pro nelékařské zdravotnické obory*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4723-198.
- 21) ONDRÁKOVÁ, Jana, 2012. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-807-4650-383.
- 22) PALÁN, Zdeněk, 2002. *Výkladový slovník: Lidské zdroje*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7.
- 23) PALÁN, Zdeněk, 2003. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského. ISBN 80-86723-03-8.
- 24) PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ, 2004. *Gerontagogika. Úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0879-1.
- 25) PLAMÍNEK, Jiří, 2011. *Vedení lidí, týmů a firem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3664-8.
- 26) PLAMÍNEK, Jiří, 2010. *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3235-0.
- 27) PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA, 2012. *Andragogický slovník*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3960-1.
- 28) SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4738-505.
- 29) ŠERÁK, Michal, 2009. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-551-6.

- 30) VENGLÁŘOVÁ, Martina, 2007. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada. ISBN 978-802-4721-705.
- 31) VETEŠKA, Jaroslav, VACÍNOVÁ, Tereza et. al., 2011. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: Andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita J. A. Komenského. ISBN 978-80-7452-012-9.

Internetové zdroje:

- 1) ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Senioři v ČR – 2014. www.czso.cz [online] 2015 [2015-01-09]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/25627994/310035141o.pdf/898af726-0e3c-4e0b-9e8d-1b3c0138e5bd?version=1.0>
- 2) GYMNÁZIUM J. A. KOMENSKÉHO A JAZYKOVÁ ŠKOLA S PRÁVEM STÁTNÍ ZÁVĚREČNÉ ZKOUŠKY UHERSKÝ BROD. VU3V. www.gjak.cz [online] 2015 [2015-01-09]. Dostupné z: <http://www.gjak.cz/vu3v.aspx>
- 3) MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Příprava na stárnutí. www.mpsv.cz [online] 2014 [2014-03-23]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2856>
- 4) OBLASTNÍ CHARITA UHERSKÝ BROD. Centrum seniorů Uherský Brod. www.uhbrod.caritas.cz [online] 2015 [2015-01-09]. Dostupné z: <http://uhbrod.caritas.cz/centrum-senioru-uhersky-brod/Popis-realizace-sluzby-CH716/>
- 5) SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÝ BROD. DPS U Žlebu 1066 – Podrobnosti. www.ssub.cz [online] 2015 [2015-01-17]. Dostupné z: <http://ssub.cz/dps-u-zlebu-1066>
- 6) SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÝ BROD. DPS Za Humny 2292 – Podrobnosti. www.ssub.cz [online] 2015 [2015-01-17]. Dostupné z: <http://ssub.cz/dps-za-humny-2292>
- 7) SOCIÁLNÍ SLUŽBY UHERSKÝ BROD. DPS Za Humny 2467 – Podrobnosti. www.ssub.cz [online] 2015 [2015-01-17]. Dostupné z: <http://ssub.cz/dps-za-humny-2467>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČZU Česká zemědělská univerzita.

U3V Univerzita třetího věku.

VU3V Virtuální univerzita třetího věku.

WHO World Health Organisation - Světová zdravotnická organizace.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Pohlaví seniorů	35
Graf 2 – Věkové složení seniorů.....	36
Graf 3 – Senioři dle vzdělání	37
Graf 4 – Senioři dle prostředí.....	38
Graf 5 – Aktuální vzdělávání seniorů	39
Graf 6 – Motivace ke vzdělávání	40
Graf 7 – Bariéry ve vzdělávání	41
Graf 8 – Možnosti ke vzdělávání.....	42
Graf 9 – Zájem o informace.....	43
Graf 10 – Způsob získávání informací.....	44
Graf 11 – Univerzita třetího věku	45
Graf 12 – Informace ke studiu U3V.....	46
Graf 13 – Zájem o vzdělávání.....	47
Graf 14 – Obory ke studiu.....	48
Graf 15 – Platby za vzdělávání	49

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Pohlaví seniorů	35
Tabulka 2 – Věkové složení seniorů.....	36
Tabulka 3 – Senioři dle vzdělání	37
Tabulka 4 – Senioři dle prostředí.....	38
Tabulka 5 – Aktuální vzdělávání seniorů	39
Tabulka 6 – Motivace ke vzdělávání	40
Tabulka 7 – Bariéry ve vzdělávání	41
Tabulka 8 – Možnosti ke vzdělávání	42
Tabulka 9 – Zájem o informace	43
Tabulka 10 – Způsob získávání informací.....	44
Tabulka 11 – Univerzita třetího věku	45
Tabulka 12 – Informace ke studiu U3V.....	46
Tabulka 13 – Zájem o vzdělávání.....	47
Tabulka 14 – Obory ke studiu.....	48
Tabulka 15 – Platby za vzdělávání	49
Tabulka 16 – Pozorovaná četnost u hypotézy H1	52
Tabulka 17 – Test dobré shody chí-kvadrát k hypotéze H1.....	52

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník analýza vzdělávání seniorů v Uherském Brodě

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK ANALÝZA VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V UHERSKÉM BRODĚ

Dobrý den,

jmenuji se Tereza Máťová a jsem studentkou 3. ročníku oboru Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

V rámci vypracování své bakalářské práce se zabývám problematikou vzdělávání seniorů v Uherském Brodě.

Dovoluji si, obrátit se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku sloužícího pro výzkumnou část mé bakalářské práce. Údaje uvedené dotazníku slouží

výhradně pro vypracování této práce a jsou zcela anonymní.

Děkuji za Vaši ochotu a čas při vyplnění dotazníku.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- Muž
- Žena

2. Jaká je Vaše věková skupina?

- 60 - 70 let
- 70 - 80 let
- 80 - 90 let
- 90 let a více

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní
- Vyučen
- Středoškolské nebo vyučen s maturitou
- Vysokoškolské

4. V jakém prostředí současně žijete?

- Domácnost
- Domov pro seniory, Dům s pečovatelskou službou apod.

5. Využíváte některou z možností vzdělávání pro seniory?

- Ano, využívám zájmové vzdělávání formou přednášek, besed apod.
- Ano, využívám formální vzdělávání pro seniory, studuji Univerzitu třetího věku
- Ano, vzdělávám se formou samostudia
- Ne

6. Co Vás nejvíce motivuje ke vzdělávání?

- Aktivní využití volného času
- Zdokonalování znalostí a získání nových informací
- Setkávání s lidmi stejného věku a zájmů
- Potřeba smysluplné činnosti a podpora být užitečný
- Jiné, prosím uveďte:

7. Jaká překážka Vám nejvíce brání se dále vzdělávat?

- Nedostatek času
- Nedostatek příležitostí a možností ke vzdělávání
- Finanční situace
- Dopravní nedostupnost
- Zdravotní stav
- Jiné, prosím uveďte:

8. Jak hodnotíte nabídku vzdělávacích aktivit v Uherském Brodě?

- Dostatek možností i aktivit ke vzdělávání
- Nedostatek možností a aktivit ke vzdělávání
- Nezajímám se o vzdělávání

9. Přivítal/a byste více informací a možností ke vzdělávání v Uherském Brodě?

- Ano
- Ne

10. V případě, že jste odpověděl/a na otázku č. 9 kladně, jaký způsob získávání informací by pro Vás byl optimální?

- Informace zveřejněné prostřednictvím internetových stránek
- Informace zveřejněné formou upozornění v obecním zpravodaji či jiné papírové podobě
- Informace zveřejněné na vývěskách města a případně také v Centru seniorů

11. Víte o možnosti studia Virtuální Univerzity třetího věku na gymnáziu v Uherském Brodě?

- Ano, vím o této možnosti, ale nezajímá mě
- Ano, vím o této možnosti a uvažuji o studiu
- Ano, již studuji
- Ne, nikdy jsem o této možnosti neslyšel/a

12. Měl/a byste zájem o získání více informací k možnostem studia na Univerzitě třetího věku?

- Ano
- Ne

13. Pokud by ve městě byla možnost pravidelných či jednorázových vzdělávacích akcí, účastnil/a byste se?

- Ano, zajímali by mě jednorázové akce formou různých typů, např. přednášky, besedy apod.
- Ano, zajímalo by mě pravidelné vzdělávání v určitém oboru
- Ne, nemám zájem o žádné vzdělávání

14. Vyberte prosím jeden obor, o jaký byste měl/a zájem:

- Životní styl, zdraví a nemoci
- Duchovní vzdělávání
- Práce na PC a informační technologie
- Výuka cizích jazyků
- Základy finanční gramotnosti a ekonomické minimum
- Právní minimum a bezpečnost
- Jiné, prosím uveďte:

15. Byl/a byste ochotná si vzdělávání hradit z vlastních finančních prostředků?

- Ano
- Ne